محی‌الدین قربانعلی و ع. بطال.

تاتارچا اوقو

یەش ایرکەلەر، ئەلی سزنڭدە بیت
گول چەچکەدەی ماتور چاغکز،
مکتبلەرگە باروب، کتابلاردان
آلتون سوزلەر سایلاب آلکز!
(ض. یەرمەکی.)

(الفبادان صوڭ یرنجی کتاب)

ناشری:
طوکیودا مطبعهٔ اسلامیه.

محی‌الدین قربانعلی و ع. بطال.

تاتارچا اوقو

یەش ایرکەلەر، ئەلی سزنك‌دە یت
گول چەچکەدەی ماتور چاغکز،
مکتبلەرگە باروب، کتابلاردان
آلتون سوزلەر سایلاب آلکز!
(ض. یەرمەکی.)

(الفبادان صوك برنجی کتاب)

ناشری:
طوکیودا مطبعهٔ اسلامیه.

بر ایکی سوز .

چیت ایالهرده بویوغوب امیدسزلککه توشمهو ههم ههر اشکنی الله‌تعالی گه اشانچ برلهن آنڭ یاردامینه تایانوب آلغا آلوب بارو اوچون دینکنی‌ساقلاو برنچی فرض بولسا ، چیت ملتلهر آراسندا دینگزدهن بر تامچی بولوب کم ایکهنڭ بلنمیچه یوغالوب کیتمهو اوچون اوز ملی تلمزنی ساقلاودا اوستمزگه یوکلهنگهن بیك زور ملی و تأریخی بورچمزدور .

اوشبو زور ملی بورچمزنی اوتهو نیتی برلهن طوکیودا محله اسلامیه نڭ همتلی اعضا و متولیلهرندهن صابر افندی جمیل و آنڭ اهلیهسی عائشه خانم تلمزنی ساقلاو و آنی بالالاریمزغه اوگرهتو اوچون برنچی باسقچ بولغان اوشبو برنچی تاتارچا اوقو کتابن باسدرورغه مطبعهٔ اسلامیه گه اوزلهرینڭ بر یوز یین صدقهٔ واجبهلهرن تاپشردیلار و بو کتاب شول آقچاغه باسلوب چقدی. الله تعالی آلارنڭ ملتمز اوچون بولغان بو یاخشیلقلارن قبول ایتوب چیت ایللهرده اوز تلمزنی اوگرهنچهك بالالاریمزنڭ کوب یللار آلارغه ایزگی دعالارن ایرشدرسون .

طوکیودا محلهٔ اسلامیهنڭ رئیسی و مطبعهٔ اسلامیهنڭ مدیر عمومیسی امام و مدرس محمد عبد الحی قربانعلی .

۱۹۳۳ میلادی یل ۱۰ فیورال .

۱۳۵۲ هجری یل ۱۳ شوال .

بسم الله الرحمن الرحيم

بـزنـك اوی اچـی.

ئەتییم بلەن ئەنییم بار. آلارنڭ بالالاری بز مین گىنە توگىل. مینم آیلادم، آپالارم، ئتیلەرم، سىڭللەرم بار. بولار مینم طوغانلارم. بز باریمزدا بر «اوی‌أچی» بولوب کون ایتەمز. اویدە باش کـشی ئەتییمز. اول بزنڭ ئوچون ئشلی، مال تاپا، بازاردان کـوچـنەچـلەر آلوب قایتا، کـییم ـ سالوم آلوب بیره؛ ئەنییمز اوی اشلەرن قاری، بزگە آش حاضرلی، ئیکمەك پشره، کـولمەك تگە. ئوست باشمزنی یووا، بزنی پاك ـ تازا یورتورگـه طرشا. ئەتییمز بـلەن ئەنییمز بـزنی بیك یاراتالار، ئیرکـەلیلەر؛ بزده آلارنـی بیك یاراتامـز، سوزلەرن طـڭـلیمز. مین طـوغانـلارم بلەن بیك تاتو طـورام. ئوزمدەن زور طوغانلارمنڭ سوزلەرن طڭلیم، کچی طوغانلارمنی سویەم، ئیرکەلیم.

ئیك یـاخشی آنـا.

بـر بالا آناسی بـلەن بازارغه چقغان ایدی. شوندا آناسندان آیرلوب،

آداشوب قالدی . یغلی - یغلی آناسن ئزلەب یورگەندە آندان کشیلەر :
« بالا ، نیگە یغلیسەڭ ؟ » دییب سورادیلار . بالا : « ئەنیمنی یوغالتدم ، شوڭا یغلیم » دیدی .

- سوڭ سینڭ ئەنیڭ نیندی ایدی ؟ دییب سوراغاچ ، بالا : مینم ئەنینی بلمیسزمنی ؟ مینم ئەنیم ئیڭ یاخشی ئەنی ایدی » دییب قویدی .

آنا .

سزنی کم سوڭ ئوسدرە ، مندەر بیشکدە تیربەتوب ؟
سزنی کم یاخشی ایتەدر ، ئیز گیلککە اویرەتب ؟
سزنی قاینار چەی ئچرتە کم ساماوار قایناتوب ؟
سزگە کم سوڭ آش بیرە ، ئیرتە یوقودان اویغاتوب ؟
سزنی کم شادلاندرا ، قورچاق ، اویون آتلار بیرە ؟
هیچ ئنچندەن جب-جلی هەم تەملی ئیکمەک لەر بیرە ؟(١)

آناسن قاری .

قش یک سووق ایدی . یارلی کشیلەر ، میچلەرن یاغار ئوچون ئەرمەلککە باروب ، چیق-چابق آلوب قایتالار ایدی . کچکنە گولبانونڭ آناسی آوروب یاتا ، ئویدەن چغا آلمی ایدی . گولبانونڭ آناسی ئولگەن

ايـدى . آناسى آوروب يانقاندا قـز بالا تيك طورمادى . كـونده ئيرته بلەن ئەرەمەلـكـكە باروب ، بر آز چبق ـ چابق جييوب ، كـوتەروب قايتا ايـدى . آزراق يال ايتكەچ ، تاغن چبققه كيته طورغان ايدى . مەنە شولاى ، كـچكنه گولبانونڭ ئشلەووى آرقاسندا ، ئوى جلنوب طورا ايدى .

بيشك جرى .

يوقلا ، اوغلم ، يوم كوزڭ ،
يوم ، يوم كـوزڭ ، يولدوزم ،
كـيچدەن يـوقڭ قالادا ،
يـغلاب ئـوتە كـوندوزڭ .
ئەللى ـ بەللى كـويلەرم ،
حـكـايتلەر سويـلەرم ،
سيكّا تـلەك تـلەرم :
« بەختلى بول ! » ديەرم . (٢)

آورو آنا .

ئـوى ئـچى جييشدرلماغان هەم سالقون ايدى . فاتحه بلەن تيمرىنڭ يتلەرى يـوولماغان ، چەچلەرى تارالماغان ايـدى . آلار يغليلار ، آلارنـڭ

آشیسی کیله ایدی . فاتحه قولـن پشرگەن ، تیمری بورنون بەرگەن ایدی . قزغانچ بالالارنی قاراوچی برەده یوق ایدی . ئوچ کـ وندەن بیرلی آلارنڭ آنالاری آوری ، آنڭ کوزلەری یوموق ، ئوزی هامان اکـغراشا ایدی .

منه ، آنا کینەت کوزن آچدیدا بالالارن یانینه چاقروب آلدی . اول کینەت جلمایدی ، فاتحەنی باشندان صیپادی ، تیمری‌نی کوکره گینه قسدی ، مندەر آستندان کورشی خاتونی کیترگەن ئیکمەکنی آلوب ، بالالارن آشاتدی . ئوزینڭ حالسز قولی بەلەن فاتحەنڭ چەچن تارادی ؛ تیمری‌نڭ بورنون سورتدی : ئیکیسن‌ده ئیرکەلەدی . ئـوی ئچی کوگـلەنوب ، جلینب ، هەیەتلەنب کیتدی .

فاتحه بلەن تیمری اورامغه یوگوروب چقدیلاردا ، شادلانب : « بزنڭ ئەنیمز ترلدی ! » دیب قچقردیلار .

آتاسن قزغاندی .

عالیەنڭ آتاسی آوردی . ئیمچی آوروغه بیك آچی دارو بیردی . آورو اول داورونی بیك قیینلق بلەن گنه ئچه ایدی . عالیه آتاسن قزغانوب : « ئەتکەی ، بیر ، آنی سینڭ ئوچون مین اچیم دیدی .

آتــا .

سز گه کـم صوڭ تکدروب یاخشی کـییملەرنی بیره ؟
هـەم کـاغذ، تاقتا، قام تورلی اویـونقچلار بیره ؟
سز گـه کـم اشلەب بیرەدر کـچکـنە یاخشی چانا ؟
هەم کیتلەر گه یوروب یشەەت، بورك، کولەك آلا ؟
سز گه کم صوڭ مال تابا، ئشلەب یوروب تیر گه باتوب ؟
سز گه کم آشلق، چەچەدر، جیر سوروب هەم طرماتوب ؟ (٣)

آغـاسینه بـولـوشورغـه تـلی .

بر کوننی باقی‌نڭ آتاسی ئشدەن بیك صوڭ قایتدی . اول ئوزینڭ آرغان آیاقلاری بلەن کـوچکه ـ کـوچکه گنه آتای ایدی . ئویگه کردی‌ده ، ئوستەل یانینه اوطروب ، آورغنه کورسندی . باقی: « ئەتکەی ، نیگه بولای کورسو ـ نەسڭ ؟ » دیـدی . آتاسی : « بیك آردم ، اوغلم ، کـوب ئشلەدم » دیدی . ئیرته گیسن باقی تاڭـدان طوردی‌دا ، تیز گنه کـییونوب آلدی . آتاسی : « سین بولای ئیرته ـ اوك قایا باراسڭ ؟ » دییب صورادی . باقـی : « ئەتکەی بلەن ئشکه بارام، آڭا بولوشورغه تلیم » دیدی . آتاسی بو سوزنی ئیشتکەچ ، جلمایـوب قویدی هەم ئوزینه بولوشورلق اوغلینڭ جیتوب کـیلووینه بیك

شادلاندی .

بـابـای .

عائشه‌نڭ بیك قارت باباسی بار ایـدی . آنـڭ بیالەری جیبیر چقلانوب بتکەن، چەچ، ساقالی آپپاق ایدی. بابانڭ قوللاری بیك دەو هەم قاتی، بار ـ ماقلاری طرپایوب قاتقان ، برده بو گولمیلەر ایدی . کوزلەری هامان یەشلەنب طورا ایـدی . بر وقت عائشه باباسندان : « بابای ، سین نیگـه بـولای گل یغلاب طوراسڭ؟ » دییب صورادی.

باباسی : « قارتلقدان ، بالا قایم » دییب جواب بیردی .

ـ بابای ، نیگه سینڭ بارماقلارڭ طرماوچ شیکللی ، برده بو گولمیلەر ؟

ـ کـوب اشلەودەن شولای بولغان ، بالاقایم، مین بیت ئوز عمرمده بیك کـوب جیر صوقالادم ، بیك کـوب پچەن چابدم ، بیك کوب آشلق اوردم . صوقا ، چالـغی ، اوراق کـوب طوتودان بینم بارماقـلارم شولای آغاچ کبی قاتقانلار .

ـ باباقای سینڭ آرقاڭ نیگه بو کوری بولای ؟

ـ اولدا کوب ئشلەودەن ، قزم ؛ مینم آرقامنی صوقا بلەن چالغی بو کو - رەیتدی ، بالا قایم ! دیدی‌ده بابای ، آورغنه کورسونوب قویدی هەم عائشه‌نڭ

باشندان صیپادی. عائشه ایسه ئیرکه‌له‌نوب باباسینڭ قوچاغینه کردی.

ئـه‌بـی.

مینم ئه‌ییم بوکـوره‌بیره‌ك یورسه‌ده، چه‌چله‌ری آغارغان بولسادا، ئوزی بیك تازائه‌لی؛ آنڭ کوزله‌ری ئوتکن، اول ئینه‌نی ئوزی سابلی، ایرده بور-چلمیچی جب ئرلی، اویوق به‌یلی. جه‌ی کونی ئه‌تیله‌ر قر ئشینه کـیتکه‌نده، بز ئه‌بی بله‌ن ئیکه‌وگنه قالامز. شول چاقدا آنڭ بله‌ن بز کـوتنی بیك کو-کـللی اوزدرامز. مین ئه‌یینی یوموش قوشوی بله‌ن طڭلیم، شونڭ ئوچون اول مینی بیك یاراتا. ئش یـوق چاقدا ئوزی ئه‌یتوب اویناراغا جیبه‌ره. مین اویناغاندا ئه‌ییم یراقدان ماڭغایینا قولن قویوب «تاجـی ئویگه قایت ئه‌لی» دییب قچقرسا، مین اویون اورتاسندا بولسادا تاشلاب قایتوب کیته‌م. اویون بیك قزقلی بولسادا، ئه‌ییه‌نی ره‌نجته‌سم کـیلمی. ئش کـونی ئـه‌ی میڭـا ئه‌کیه‌تله‌ر سویلی، ئوزی مین اوقوغان کـتابنی طڭلی. اول: «ئه‌ی رحمت توشکری» دییب باشمدان صیپی، آرقامدان قاغا، قای‌چاق ماڭغایمدان ئوبه.

یـتیملـه‌ر:

قزق سزگه یه‌ش بالالار قشقی کیچده،

جلی ئوی‌ده اوطراسز یاقن میچکه،
اوطراسز راحتله‌نب تزیلوشوب،
شادلق سزگه، اوکایسزلاق کیلمی هیچده.
توشسون لکن ئیسگزگه قای بر وقت،
هه‌ر کمگه‌ده بیرامه گان موندی به‌خت:
یتیم قالغان صبیلار بار به‌ختسزله‌ر،
آتا - آناسی ئولگه‌ن، جیرسزله‌ر، یورطسزلار.
اوچری قالسا، شوندی ئوکسزله‌ر، یارلیلار،
یه‌شلی کوزلی، موکلانغانلار هه‌م زارلیلار،
یه‌ش بالالار، آلارنی سز یاراتگز،
جلی سوزله‌ر ئه‌یتوب، سویوب، یوواتگز! (٤)

یاخشی قه‌رده‌ش.

بالالار کوندوز ساباق اوقیلار. ساباقلاری بتکه‌چده شادلانوب ئویله‌رینه قایتالار: تاماقلارن طویدرغاچ، ئیشك آلدینه، اورامغه چغوب اوینارغه طوتونالار. تیك زکی گنه ئیپده‌شله‌ری بله‌ن بیك سیره‌ك اوینی. اول بوش بولغاندا هامان سکلی بله‌ن اوزدرا: آنك بله‌ن یوری، آنگا ئه‌کییه‌تله‌ر سویلی.

ئیدەشلەری زکـی گـە : « سین نیگە بزنڭ بلەن اویناماسڭ ؟ شول سگلمڭ بلەن قایناشودان نیچك طویمیسڭ ؟ دیلەر . اول آلارغە : « مین آنڭ برئوزن نیچك قالدریم ؟ اول ئەلی کـچکنە ، بزنڭ ئەنیمزدە یوق . آنی مین قاراما ـ سام ، کم قارار ؟ » دییب جواب بیرە .

ئیـکی طوغان .

کـیچ بـلەن صادق ساباقلارن حاضرلەب ، یازو یازوب اوطرغانندا قلمن صندردی . آنڭ باشقە قلمی یوق ایدی . شونڭ ئوچون اول سگلی رحیمە گە : « سگلم ، سینڭ قلملەرڭ کوب بوغای ، میگا بر قـلم بیرسەنە : مینم قـلمم صندی » دیـدی . رحیمە آیسینە : « منە بو تارتمادا بیش قلم بار ، شولارنڭ تلەسەڭ قایسن صایلاب آل ! » دییب قویدی .

زکی نڭ اویونـی .

زکی بر ئویدە بر گنە بالا ایدی . آنڭ آبزاسی دا ، آپاسی دا ، سگلی دە یوق ایدی . بر وقت اول برکـیسەك بالچق تابدی دا ، آنی صو بلەن ئیزوب ئەوەلی باشلادی هەم آندان ماتورغنە بریومورقە یاسادی . زکی بو یومورقەنی بیك یاراتدی . اول تاغن دا بالچق ئـزلەب تابدی . آنی تاغی ئوزی بلگەنچە

ئەوەلی باشلادی هەم آندان کچکنە آلمالار یاساب، آلارنی بر تاقتاغا تزوب قویدی. منەشولای زکی ئوزینە یووانچ اویلاب چغاردی. حاضر آکا ییك کوکللی بولوب کیتدی. ایندی آناڭ ئلککی کبك ئچی پوشمی ایدی. آنك بالچقدان یاساغان اویونچقلاری کوندەن - کون مات‌ورایا، شەبەیە بارالار ایدی. اول ایندی بالچقدان کچکنە - کچکنە ئوردەکلەر، تاوقلار، آتلار، باشقە تورلی کوب اویونچقلاردا یاسی باشلادی. کورشی مالایلاری زکی یانینە کیلوب، آنك اویونچقلاری بلەن اوینیلار، آندان اویونچق یاسارغە ئویرەنەلەر ایدی.

کوز بەیلەش اویناغاندا.

بر وقت علی بلەن زینب ئویدە ئوزلەری گنە قالغانلار ایدی. شوندا آلارغە کورشی سەربی آبزتای بالالاری سارە بلەن نوری کیلوب کردیلەر. نوری ییك شوق مالای ایدی. آولاق ئویگە کرگەچ‌دە، اول: « ئەیدە کز، کوز بەیلەش اوینیق! » دییب قچقردی. باشقا بالالار، بر آز تارسنوب طورسالاردا، نوری بیك قستاغاچ، اوینارغە کوندیلەر. نوری بر تاستمال آلدیدا علی‌نك کوزلەرن ییك قصوب بەیلەدی. منە علی بەیلەگەن کوز بلەن قوللارن آلغە تابا صوزوب، بولمە نك ئەلی بر یاغینە، ئەلی ئیکنچی یاغینە یوگوروب

بالالارنی ئزلی باشلادی. بالالارنڭ تورلیسی تورلی پوچماققه قصلدیلار.

بولمه‌نڭ بر چیتنده باشنده چه‌ینیك قالغان ساماوار طورااایدی . علی، کورمیچه باروب، ساماوارغه آبوندی. ساماوار آوب کیتدی، چه‌ینیك ئیده‌نـ گه توشدی‌ده واتادی. علی قاوشاب، چیتکه سیکروب کیتدی‌ده میچ یانـنده یاتقان پسیگه باروب باسدی. پسی یامان آچی تاوش بله‌ن قچقروب یبه‌ردی‌ده، قورقووندان میچ قاشاغاسینه سیکروب مندی هه‌م شوندا طورغان سوت صاوتن بوروب توشوروب واتدی.

شایان نوری سکان ئیبه‌رتدی‌ده، یوگوروب چغوب قایتوب کیتدی. علی بله‌ن زینب نیشله‌رگه بلمی آبدراب، ئینشکه صوغه کیتکه‌ن آپالاری بله‌ن آولنڭ یوغاری اوچینه چه‌یگه کیتکه‌ن آنالارن کوتوب قالدیلار.

ئیکی بالا .

بر کشینڭ تاجی، باقی آدلی ئیکی اوغلی بار ایدی. تاجی ییدی یه‌شده، باقی بیش یه‌شده ایدی. بر وقت بولار اوینچق ئوی یاساماقچی بولدیلار.

تاجی : « بله‌سکمی، باقی، من ئه‌لی ییك ده‌و، شه‌ب ئوی یاساماقچی بولام، مینم ئوینڭ بار بولمه‌سنده‌ده ئوسته‌لله‌ر، اورندقلار بولور، ئوینڭ اورتا بر ییرنده میچ بولور. میچکه یوموچقالار یاغارمن. ئیشك آلدن قویما بـله‌ن

ئەيلەندروب آلورمن: بيك ماتور قابقا يالارمن، ئيشك آلدى اورتاسينە بر قويو قازورمن، ئەتى آلوب بيرسە آتمدا بولور. آنى مين ئيشك آلنداغى باغاناغە بەيلەب قويارمن. منە شول چاق بز گە نيندى قزق بولور» ديب سويلەنە ايدى.

باقى ايسە، آيسى سويلەنوب طورغان آرادا ئەللە نى حەدلى يومورچقالار جيبوب، اويونچقلارغا بر ئوى ياساب دا قويدى.

شولاى ايتوب باقى كچكنە بولسادا، ئويلى بولدى، تاجى ايسە سويلە ـ نب كنە قالدى.

بزنك يورط.

بزنك يورطدا قارا ـ قارشى سالونغان ئيكى ئوى، بر كلەت، لاپاس، آزبار هەم قار بازى بار. ئويەزنك برسى « آق ئوى »، برسى « قارا ئوى ». ايكى ئوى آراسندە سالقون ئوى آلدى بار. آق ئويدە ئوزيمز طورامز، قوناقلار ـ نىدا شوندا چاقرامز. قارا ئويدە يالچيلاريمز طورا. آش ـ صونىدا شوندا پشرەمز. قش كونى جليتر ئوچون بوزاولارنى، سارق هەم كەجە بەرەن ـ لەرنده شوندا كرتەمز. كلەتكە آشلقلارمزنى، اونلارمزنى قويامز. لاپاسدا آربا، چانا، طرما كبك نەرسەلەر طورا. آزباردا آت، صيير، سارق هەم كە ـ

جه‌له‌ر کون ایته، قار بازندا ئیت، مای، قاتق، سوت، قایماق، سوزمه، ئرمچك کبك نه‌رسه‌له‌ر ساقلانا.

آول ئـویـی.

بزنك ئوی بر گنه بولمه‌لی. ئیشکده‌ن کرگاچده، اوك قولدا میچ طورا. میچ بله‌ن دیوار آراسنده کشی ئوته‌رلك آرالق بار. قوناق ـ توشوم بولغاندا تور یاقنی آش یاغندان آیرور ئوچون، میچنك تور یاق قرینندان قارشی دیـ وارغه حه‌دلی چارشاو قورامز. ئوینك تورنده اوك دیـواردان صول دیوارغه چاقلی صوزلغان سه‌کی بار. تور سه‌کینك صول یاق دیوارغه تره‌لگه‌ن یرنده‌ده ساندق طورا. ئه‌نیله‌ر اول ساندق ئوستینه توشه‌ك، یاستق، مـنده‌ر کبك او ـ رن ـ یر نه‌رسه‌له‌رن جییوب ئویوب قویالار. ئیشکده‌ن کرگه‌ج صول قولدا یان سه‌کی بار. یان سه‌کی بله‌ن تور سه‌کیسی آراسندا بر ئوسته‌ل بار. ئوسـ ته‌ل ئوستنده پادنوسدا چه‌ینیکله‌ر، چناياقلار، بال قاشقلاری، قوناق کیلگه‌نـ ده گنه قویولا طورغان ساماوار طورا. تورده توشه‌مگه یاقن یـیرده اوزون شورلك بار. اول شورلکـکه ئه‌نیله‌ر نمازلق، جالما، چیتك قویالار. بز ایسه کتاب، کاغذ، دفترله‌ربزنی، بوقچالارمزنی قویامز. ئیشکده‌ن کروب طوقتاـ غان کشینك باش ئوستنده سه‌ندره بار. سه‌ندره‌گه ئـوست کیمله‌ری قویامز.

دیوارداغی قاداقلارغه سولگیله‌ر ئلنگه‌ن. بر دیواردا صوقمی طورغان ساعة-
مز آسلنوب طورا.

قالا ئویی.

بزنك ئوی ئیکی بولمه‌لی. زور، یاقتی بولمه‌ده آش ئوسته‌لی، آلتی اورن-
دق، زور یوموشاق که‌نه‌فی، آنك یانندا تره‌کلی ئیکی اورندق، پوچماقدا،
ئچینه ساوت - سابا تزلگه‌ن اشکاف، ئوسته‌ل طورندا زور آسمالی لامپا بار.
دیواردا صوغا طورغان ساعت آصلغان، ماتور رسمله‌ر ئلنگه‌ن.

آرتق یاقتی بولماغان ئیکنچی بولمه - یوقو بولمه‌سی. آندا ئیکی ئوچ
کاراوات، بر ئیشك، ئیشك یانندا ئوستی قالای بله‌ن قاپلانغان زور ساندق
طورا. ساندق یانندا بویوك کییم اشکافی، ته‌ره‌زه یانـنده ئچکی کییمله‌ر سالا
طورغان کامود بار.

ساوت - سابا.

گه‌ره‌ی آش ئوینده شایاروب بر چولمه‌ك، ئیکی چنایاق، بر تـه‌لینکه واتدی.
آپاسی گه‌ره‌ینی قولندان طوتدی‌دا، آتاسی یانـینه آلوب کردی هه‌م:

- «منه، گه‌ره‌ی ساوت - سابا واتدی!» دییب زارلاندی.

گەرەيێى آتاسى اوروشدى. ئيرتەگيسن چەى ياندا ايسە، آگا : «سين موندان آرى آش ئوينده كوب شايارما، يوق ايسە تاغن ساوت - سابا واتار - سڭ ! » ديـدى. گەرەيـنڭ ييش يەشلك ئنيسى، آتاسينڭ سوزن بـولوب : « ئـەتكەى، گەرەى آبـى ييت چولمەك، چناياق، تـەلينكە واتقان، سين سا - وت - سابا ديسڭ، اول نيچك آلاى بولا ؟ » ديـيب صورادى.

آتاسى آگا : « گەرەى واتـقان ئـەيبرلەر ساوت - سابا ايـندى اول، اوغلم! چناياق، چەينيك، تەلينكە، تاباق، استاكان، چولمەك، كوكشين، تـاباء چيلەك، ئيلەك، قاشق كبك نەرسەلەر باردا ساوت - سابا آتالالار» ديب جواب بـيردى.

ئيرتە بلەن.

گەرەى توشەكدە يبك جلينوب ياتا ايدى . منە اول اوياندىدا ئەنكەسيـ نڭ : « طور، بالاقايم، طوررغا وقت ! » ديگەن ياغملى تاوشن ئيشتدى. منە اورمان آرتندان قوياش كوتەرلدى. يبر يوزى ياقـتروب كـيتدى. گەرەيگە تـوشەكدە بـيك ياخشى ايدى؛ آنڭ بردە طوراسى كيلمى ايـدى. منە صيير موگرى، جبچقلار چرلديلار .

- « ئەتيڭ كورشى اورمانغە اوطون آلورغە كيتدى؛ فاطمە بـلەن فاتح

مكتبكه كيتديلەر ايندى » ديدى گەرەينك ئـەنكەسى. گەرەى : « مكتبكه؟ » ديب قچقردى دا، توشه گندەن سيكروب طوردى ، ـ « مين ده مكتبكه يـو ـ گورەم ! » ديب يوونا باشلادى.

طور ، بالام !

طور ، بالام ، طور ، تيز اويان !
ئەنه باشقه بالا لار :
« وقت جيتدى » ديـيب مكتبكه
آشـغوب ، آشغوب بارالار.
سيـن هامان دا يـوقليسڭ ،
قـوياش چقدى بيت كوبدەن ؛
« تيزدەن ساباق باشلانا » ديـيب
تاوش كيله مكتبدەن.
بوئما يالقاو، بول جيتز ،
مكتب كوتە، ئەيده تـيز؛
قـوليڭا آل ساباغڭنى:
بولغان بيت ساعت سيگز . (٥)

آول مکتبی .

آولنك نەق اورتا بر يیرندە، مسجد يانندا، ماتورغنە بر آغاچ ئوی طورا، بو ئوينك بر ياغی باقچا، بر ياغی قويما بلەن ئەيلەندروب آلنغان ئيشك آلدی. بو ئوينك اورام ياقدا آلتی تەرەزەسی بار. يازدان كوزگە چاقلی بو ئوی بيك طن طورا. كوز كونی قـر ئشلەری بتكەچدە اول شاولاب طـورغان بالالار بـلەن طولا. هەر يل آلار موندا آوانك ئـوزندەن هـەم كورشی آوللاردان جيیولالار. قای چاق بالالار ئـيشك آلدينە، اورامـغە چغالار؛ شادلانشوب اوينيلار، يوگورەلەر، شاولیلار. آلایدا بالالار موندا اوينار ئوچون جيلميلار، آلار بـو ئويگە اوقـو ـ يازو ئويرەنورگە كيلەلەر. شونلقدان بـو ئوی «مكتب» دييب آتالا.

رحيم‌نك مكتبكە كرووی.

رحيم آتا ـ آناسی قولندا بيك ياخشی طورسادا، مكتبكە بـيرمەو لەرينە بيك قايغرا ايدی. نیگە دیسەك، ـ آنك يازارغە ئوبرەنەسی كيلە ايدی. آتاسی آنك قايغرغانن سيزگەچ : «اوغلم، ئەلی سين بيك كيچكنە، منە سيگز سيگز يەش طولغاچدا مين سينی مكتبكە بيرورمەن» ديدی.

رحيم‌گە سيگز يەش طولدی. اول مكتبكە كرور كوننك جيتوون آشقە.

نوب کوته باشلادی. کوز جیتدی؛ قر ئشله‌ری بتدی. منه بر چهارشنبه کون آتاسی رحیم‌گه : «اوغلم، مکتبکه کروب چغارمز؛ کیله‌سی آتناغه اوقولار باشلانا ایکه‌ن» دیدی.

رحیم اول کونی تون بویی مکتبکه بارو طورندا اویلاب یاتـدی، کوزینه یونله‌ب یوقودا کرمه‌دی. ئیرته‌گیسن تاك بله‌ن طوردی. چه‌یده‌ن صوك آتاسی آنی مکتبکه آلوب باردی. خلفه رحیم‌نـك آدن، آتـاسینك آدن، فامیلیه‌سن، نیچه یه‌شنده‌لگن صوراشدی‌دا دفترگه یازوب قویـدی؛ آنـدان صوك یاغملی غنه ایـتدروب : «طرشوب اوقـو، ساباقلارگنی‌قالدرما، شنـبه کون اوقولار باشلانور» دیدی.

ئه‌یده مکتبکه !

بالالار، ئه‌یده مکتبکه،
ئه‌نه‌چ قچقردی کوبده‌ن؛
تزیلگز کیل ره‌تکه !
قارادی قـویاش‌دا کـوکده‌ن،
قـوشلار، قورتلار هه‌م کشی
هه‌ر قایسی ئش باشلادی؛

هەر كمنڭ بار بـر ئشى ،
بـرەودە ئشدەن قاچمـادى. (٦)

حايم بلەن عمادى.

بـر كشينڭ حايم آدلى اوغلى بار ايدى . اول بـر وقتدەدە سابون بلەن يوونمى، ئوست باشن تازارتمى ايـدى. شونڭ ئـوچون مكتبدە ئيبدەشلەرى آندان هەر وقت كولەلەر، آنى « شاتشى مالاى » دييب يـورتەلەر ايدى. بـر وقت حايم ئيبدەشلەرينە : «سز مينەن نيگە كولەسز؟ آنام ــ آتام يارلى بولـ غانـغە، آلارنڭ ميڭا ياخشى كييم آلوب بـيرە آلماولارينە مين عيبليمينى ؟ » دىدى. آڭا ئيبدەشلەرى : «يوق، حايم، بو ئشدە سينڭ آتـا ــ آنالارڭ عيبلى تـوگل، سين ئـوزڭ عيبلى؛ قارا ئەلى عمادى‌غە : آنڭ آتـا ــ آنالارى بيت سينكندەن باى توگل، شولاى بولسادا اول ئوست ــ باشن نيندى تازا يورتە » ديـديلەر .

بـرنچى كتاب.

على مكتبكە يورى باشلاغاچ بيك تيز اوقورغە، يازارغە ئـويرەندى . على مكتبدەن قايتقاندا كتابلارن آلوب قايتا؛ اول كيچ بلەن ئوستەل يانـينە اوطرا،

آتا ـ آناسی، تەردەشلەری، سکڵلەری آنڭ ئەیلەنەسینە اوطرالار. علی اوقی، بوتەنلەر باردا آنڭ اوقوغانن طڭلیلار. آناسی بلەن آناسی اوغلالارینڭ ئوسـ ـتینە قاراب کینەنوب طورالار. علی کتاب بلەن بیك دوستلاندی، اول آندان بردە آیرلمی ایندی.

ساباق حاضرلەو بلەن گنە ئش بتمی.

بر کونني حبیب، ساباقلارن حاضرلەب قویدیدا کتاب هەم دفترلەرن جیپوشدرمیچی، ئیشك آلدینە اوینارغە چغوب کیتدی. اول اویناغان چاقدا، آنڭ سڭلی نسیمە قەرندەش آلوب آیسینڭ دفترلەرن صزغالاب بویاب بتردی ئیرتە کیسن حبیب، ئوستەل ئوستندەگی دفترلەرن تیز گنە جیوب بوقچاسینە سالدیدا، مکتبکە یونەلدی. خلفە حبیبنڭ یازولارن قاراغاندا، آنڭ دفترلەرینڭ پچرانغانلغن کوروب آنی ۱.وچماقە یاسدروب قویدی. حبیب ئویکە قایتقاچ آناسینە سڭلی نسیمەدەن یغلی یغلی زارلانورغە کرشدی. آناسی حبیبکە: « یوق، اوغلم، موندا نسیمە عیبلی توگل، سین ئوزڭ عیبلی. دەفترلەرڭنی نیچك طوری کیلدی ـ شولای تاشلاب قالدرمیچی، تیوشلی اورنینە جیوشدروب قویغان بولساڭ، نسیمە آلارنی صزغالی آلما ـ

غان بولور ایدی ، دیدی .

هەر نەرسەنڭ ئوز اورنی بار .

کـریم کونده ئیرته بلەن ئوزینڭ ئەیبرلەرن ئىزلەرگە کرشە . آنڭ بر اویوغی اورندق ئوستنده بولسا ، ئیکنچیسی ئوستەل آستندا بولا ، بر چیتگی کـاراواتده بـولسا ، ئیکنچیسن ئىزلەب تابارغە ئەللەنی چاقلی وقت کـیرەك بـولا ؛ کـتاب ، دەفتەرلەری بـرسی میچ قاشاغاسندا ، بـرسی تەرەزە توبنده و بـرسی ئەللە قایـدا یاتا . تورلی یردە طوزیلوب یاتقان ئەیبرلەرن جیوب یوری ، یوری کریم هەر کون ساباققە کیچگوب بارا ، ساباقداشلاری آلدندا اویاتقە قالا .

جمعه کون .

آلتی کون اوقوب ، یدنچی کون اوقولمی ، جمعه کون ،
کیلمەگان مکتب بالالاری ، شوگـا مکتبدە طن .
آتنا ئچندە ئیڭ قدرلی بر کون اول ، بەیرم کون اول ،
باشقە کون ئشلەو ، اوقو یاخشی ، بو کون یاخشی توگل .
آلتی کون ئش ، آلتی کون اوقو ، هامان طوقتالمیچی ،

آلتی کون بوینچا مکتبکه یوگور بر قالمیچی !
جمعه جیتسه طوقتا اوقودان، یازودان، ئشلهمه،
طور طنچ سین کون برینچا، ئوز ـ ئوزگنی کوچلهمه ! (۷)

III

یورط حیوانلاری نیگه کیرهك؟

قولوچ بابای، بر مالاینك ئتنی تاش بلهن بهرگهنن کوروب، آگا منه بو سوزلهرنی سویلهدی : «اوغلم، اویات توگلمی سیگا ؟ بز یورط حیوانلارمزنی قزغانورغه، یاراتورغه تییوش، سین ایسه تاش بلهن بهرهسك. آلار بیت بزگه بیك کوب فایده کیترهلهر. آت بزنی تارتوب یوری، بزنك ئوچون ئشلی. صییر بزگه سوت، مای بیره. سارق بزگه اویوق بهیلهرگه، کییم تکهرگه یون بیره. تاوقلار یومورته سالالار، یاسدق، مندهر ئوچون مامق بیرهلهر. ئت بزنك یورطمزنی، مالالرمزنی، ئهبیرلهرمزنی ساقلی. حیوانلار آلار ئوزلهرن کم آشاتقانی، کم یاراتقانی، کم ئیرکهلهگهننی بیك یاخشی آگلیلار؛ آلار آندی کشینی یاراتالار، آنك سوزن طگلایلار، آگا ئیرکهلهنهلهر.»

آتـلارم.

قارا آتم کشنیدر، بار ئشنی‌ده ئشلیدر،
قردان یوکنی تاشیدر، صولو، پچه‌ن آشیدر.
آلا آتم بیك ماتور، اول چابارغا بیك باتر،
آتلانغاچدان اول یارسوب، چابادر تاپر، تاپر.
بزتك یورتاق آق کوره‌ن، جابسا چغارا بوران،
اول آتقه ـ توگل ئه‌رەم، یاساتساڭ یاخشی آران.
بزده کوك آت بار تاغن، سویگه‌ن آتم آیباغم!
سویه‌م آنڭ چاپقانن، بله‌م ماتور تای چاغن. (۸)

تـایـچق.

بر آول کشیسینڭ آتی بله‌ن بر تایچغی بار ایدی. تایچق قردا آتقه ئشـ-له‌رگه اوکایسزلی ایدی. منه بر کوننی کشی، ئوزینڭ خاتوننه: « تایچقنی ساتساق نیچك بولور ایکه‌ن؟ » دیدی. بو سوزنی آنڭ سیگز یه‌شلك اوغلی صالح ئیشتکه‌چ یغلی باشلادی. آتاسی: « اوغلم، نیگه یغلیسڭ؟ » دیب صو-رادی. صالح کوز یه‌شله‌ری بله‌ن: « ئه‌تی، مین تایچقنی بیك قزغانام. آنی ئـوز بـزده قـالـدرسانـا، مین آنـی قارار ایـدم، آشاتـور، ئـچر-

تور ایدم » دیـدی . صالح نڭ آناسی : « چنلابدا ، آتاسی ، آنـی ساتوب کـوبمی گـنه آقچا آلورسڭ ، ئوزبزده قالـدرساق نیچك بولور ایکـهن ؟ » دیدی .

منه ئوچ یـل اوزدی : تایچق ئوسدی ؛ ایندی صالـح آگـا آتلانوب یپر طـرماتورغا کـرشدی . تاغن بـر یـل اوزغاچ ، تایچق بـوتونلهی زور آت بولدی ، تورلی ئشکه یاری باشلادی . اول ایندی اوگعان ، یوواش ، کوندهم بر آت بولغان ایدی . کشیلهر آنی ماقتاب بتره آلمی ، ئهلیدهن ئهلی : « بزنڭ صالح نیندی هه‌یبه‌ت آت ئوسدردی بیت ئه ؟ » دی طورغانلار ایدی .

آول آتـی نـی اویـلی؟

منه یاز کـیلور : قـرلاردا قارلار ئرر . میڭی صوقاغ، جیرگهرلهرده یپر سوره باشلارلار . جهی کـونی ئسسی چاقـدا بولونلاردا پچهن چابالار ، منه مین شونـدا پـچهن تاشورمن . کـوز کـونی تاغن انـدرغه آرش ، صولو ، بوغدای کولتهلهری تاشورغه طوغری کیلور . آول کشیلهری بازارغه آشاق ساتارغا، ئهیبر آلورغا بارغان چاقدا، تایغاق یولدا، یا ئغر آستندا آچی جیلگه قارشی یوریسڭ ـ قش کونی صووقدا ، تزدهن قارغه باتقان کویگه خوجانڭ آغاچ کـیسکهنن ، چبق ـ چابق تویه گهنن کـوتوب طوراسڭ . منه شولای

بزنڭ عمرمز ئش بلەن ئوتوب کیتەایندی .

* *
*

آلدی قولغه بورغیسن ،
کـوتـوچی : توررو ــ رو ــ رو ...
ئه آ کٲرغه بر صییر ،
قارشی چقدی : مو ! مو ! مو !..
سین ، صییر ، کیت اورمانغه ،
بولونلارغه ، قرلارغه !
تیك قایترسڭ کیچ بلەن ،
جیلان طولی سوت بلەن . (٩)

صییرلارنڭ کوتودەن قایتووی .

آولدا کـیچکه قارشی صییرلار ئوزلەرینڭ بوزاولارن کـورر گه آشغا ، آشغا کوتودەن قایتالار. کوتو کر گەن چاقدا صییرلارنڭ آیاق آستندان کوز آچقیسز طـوزان کـوتەریله . آلارنڭ طویاقلارنـدان بـر تـورلی چیقلداغان تاوش ئیشتله . مالایلار ، کچکنه قزلار کوتو قارشیلارغا آول اوچینه بارالار . آول چیتنده گی چیرەم ئوستنده اویناب شایاروب ئوزلەرینڭ صییرلارن کو ـ

تەلەر. کوتو آول اوچینه کیلوب جیتکەچەدە هەر کم ئوز صییرن تانوب آیروب آلادا، یورطینه آلوب قایتا. آنالار، آپلار صییرلارنی قاپقا آچوب قارشیلیلار، آزبارغه یاووب ساوالار. کـون بـویی قردا تورلی ئولانلەر آشاب یور گـەن صییرنك سوتی کوب هەم قویی بولا.

سارق.

یاز کونی سالقون چاقدا سارقنك یونن قرقفانلارایدی. خدای آنی قزغانـدیدا کـونلەرنی جلیتوب بیبەردی. سارق جلندی هەم بیك شادلانوب قرغه چاوب چغوب کیتدی. کوزگه قارشی آنك یونی تاغن ئوسدی. بزنك رحیمدە جەی بویـی سیکروب اوینااب اوزدردی. منه صووق قش کـیلدی. رحیم ئیشك آلدینه چغا آلماس بولدی. اول تەرەزه یانندا اورندقغه اوطروب طشدا یابالاق ـ یابالاق قار یاوغاننی موکـایوب قاراب طورا ایدی. منه آناسی آکا سارق یونندان بەیلەگەن جلی کولمەك بلەن جلی اویوق کیدردی. رحیم یوگوروب اورامغه چغوب کیتدی هەم مالایلار بلەن راحتلەنوب چانا تارتوب اوینارغا طوتندی.

تابقرکەجه.

بویوك تکه بر تاونك قرییندا تارغنه بر صوقماق بار ایدی. صوقماقنك

بر یاغی تاو، بر یاغی بیك تیره‌ن چوقور ایدی . منه شول صوقـماقدا ئیکی کـه‌جه اوچراشدیلار . صوقماق بر گنه که‌جه ئوته‌رلك بولوب، ئیکیسینه بر یولی ئوته‌رلك توگـل ایدی . کـه‌جه‌له‌رگه آرتقه بورلوب کیتوده قورقنچ، آلغه‌دا کیتوب بوامی . ایندی نی ئشله‌رگه ؟ کـه‌جه‌له‌ر بر - برسینك کوزینه قاراب اویلانا باشلادیلار . شوندان صوك بر که‌جه ساقلق بله‌ن گنه تزله‌ندی‌ـ ده، آیاقلارن بوکله‌ب، یرگه تسلوب یاتدی . ئیکنچی که‌جه بیك ساقلانوب‌ـ قنه آنـك آرقلی اوزوب کیتدی . شولای ایتوب کـه‌جه‌له‌ر ئیکیسی‌ده ئیسه‌ن ساو ئوز یوللارینه یونه‌لدیله‌ر .

علی بله‌ن که‌جه .

بزنك علی بیگره‌ك تاتو کـه‌جه بله‌ن،
منه که‌جه قاراب طورا ته‌ره‌زه‌ده‌ن،
علی آنی چیره‌م بله‌ن تویاق ئیته،
که‌جه رحمت اوقی، ساقالن سلـکته . (١٠)

پسی بالالاری .

بزنك پسی قایا کـیتکه‌ن ؟ یابقان، آچقان کیلش بر گنه کـورندی‌ده،

تاغن يوغالـدی . بز آنی ئزه‌رلی باشلادق . بر وقت کـوره‌مز : پسی میچ باشینه سیکروب مندی‌ده ، پوچماقـه کـروب یوغالدی . قاراساق ، آندا بیك کچکنه ، کـچکنه گنه آلتی پسی بالاسی بار . آلارنك کوزله‌ری آچلماغان ، بورونلاری بله‌ن قابشانوب آنالارن ئزلیله‌ر ایدی .

ئیرته گیسن بز میچ باشینه سوت مندردك . نی کـوزمز بله‌ن کوریك : پسی ئوزی‌ده یوق، بالالاری‌دا یوق ایدی . بز آلارنی میچ آراسندان ئزله‌ب تابدق ، آنالاری یوری یه‌شر گه‌ن ایکه‌ن. پسی بالالاری بیك تیز ئوسدیله‌ر، کـوزله‌ری‌ده آچلدی ، ئوزله‌رینه ته‌لینکه گه سلوب بیرگـه‌ن سوتنی‌ده آشی باشلادیـلار . صوڭغا تابا پسی آلارغه آوزینه قابـوب طچقانلار کـیتره هه‌م آلارنـی طچقان آولارغا اویـره‌ته ایدی . بـر آزدان اول بالالارینه : « زور بولدڭز ایندی، حاضر ئوز کونکزنی ئوزڭز کورڭز ! » دیدی‌ده آلارنی بـوتونله‌ی تاشلادی . بز پسی بالالارینك بـر بیك ماتورن ئوزمز گـه آلوب قالدق‌دا ، بوته‌نله‌رن قه‌رده‌شله‌رمز گـه ، ئوله‌شدك .

پسی یـوقـلـی .

آل آیاقلارغه باشن قویغاندا یوقلی، توش کوره ،

توشده‌ده طچقان ، کوسی خلقی بله‌ن اول ئش کوره .

بر کوسی یو گوره ئیمش‌ده ، بوقوغان توسلی بولا ،
هەم قووب یێتکەندە موینندان بوغان توسلی بولا .
چێتدەرەك ئوچ ـ دورت پسی چیچقلار آولیلار ئیمش ،
ئوی توبەسندە جیولغانلار ، مراولیلار ئیمش . (۱۱)

پسی بلەن کوسی .

بزنك زور بـر پسیمز بار ایـدی. اول پسی یەشرەك چاغندا طجقانلار، کوسیلەرنی بیك شەب طوتا طورغان ایدی . بر وقت قار بازندان بیك دەو بر کـوسی سیکروب چقدی. پسی آنـی قووب جیتدی‌دە ، طـوتوب آلماقچی بولدی . لـکن کـوسی بیك کـوچلی هەم اوسال ایکەن پسینی کـور گەچ ، اول ئەیلەندی‌دە ، آرت آیاقلارینە باسدی هەم ئوزینك ئوتـکن تشلەری بـلەن پسینك بورنن ئلەکـدروب آلدی . بزنك پسی بیك باتر ایدی ، شونك ئوچون اول کـوسیدەن قورقوب قاچمادی ، آنك بـلەن صوغشورغا طوتندی . اول آنی تشلەری بلەن تشلی ، طرناقـلاری بلەن طرنـی باشلادی . آخـردا پسی کوسینی جیگدی، بووب حالدەن تایدردی‌دا، ئویگە آلوب کروب خدمتچی قز فاطمانك یاتاغینە کیتروب تاشلادی . خدمتچی قز بیك آچولانوب ، پسینی یووش چوبرەك بلەن قینادی . درستن ئەیتکەندە اول آنـی قینارغا تو کـل ،

ئیر کەلەرگە ، باشندان صپارغا تییوش ایدی . پسیلەرنی طچقان ، کوسی طوتار ئوچون گنە آسریلاردا بیت .

تابقر کوسیلەر.

بر خاتون چولانغە شیشە بلەن کیندر مایی قویغان، آنڭ آوزن بوکو بلەن طققان ایدی. بر کوننی خاتون چولانغە چقسا، نی کوزی بلەن کورسن : شیشەنڭ بوکوسی یوق، ئچندەگی مای یارتیغە غنە قالغان ایدی . بو ئشکە خاتوننڭ ئیسی کیتدی . منە اول کوزەتوب طورا باشلادی . بر وقت چولاندان شاتردان، چیقلداغان تاوشلار ئیشتلدی . خاتون یوگوروب باروب یارقدان قاراب طورا باشلادی . نی کوزی بلەن کورسن : شیشە یانداغی تارتما ئوستندە بر کوسی اوطرا؛ منە اول شیشەغە تاغن‌دا یاقنراق یاشدی‌دا، قویروغن شیشەگە طغوب بیەردی . ئیکنچی بر کوسی ایسە شوندا تیك گنە نەرسەدر کوتوب طورا ایدی . برنچی کوسی شیشەدەن قویروغن تارتوب چغارغان ایدی ، تگی کوتوب طورغان کوسی آنڭ مایلی قویروغن صوورورغە طوتندی . صوڭندان بو کوسی ئوزی تارتما ئوستینە منوب قویروغن شیشەگە طغوب چغاردی . تگیسی ایسە آنڭ قویروغن صوورا باشلادی. ایندی خاتون ماینی کم اورلاغانلقنی بلدی هەم چولانغە

زور بر تەبی قویدی .

طچقانلار.

طچقانڭ کـوزلەری قاب ـ قارا بـولا ، جلطراب طـورا . آیاقـلاری کـکچنە ، تشلەری ئوتکن بـولا ، قولاقلاری یـوغاری کـوتەرلوب طورا . قـویروغی یێردەن سویرەلە ، ئـوزی ئوستینە صورو طـون کـییوب یوری . منە شوندی ئێدەن آستی قاراقـلاری ـ طچقانلار ئـوزلەرینڭ ئـونلەری یانینە کـیکەشکـە جیێولدیلار . بولار ئـوی خوجاسینڭ صوخاریین نیچك ایتوب ئونگە آلوب کـرو طورندا سویلەشەلر ایدی . کیکەش بتکەچ ، آلار صو . خارینی کـیمرورگە طوتندیلار . هەر بر طچقان صوخارینڭ بر چیتن کیمـ روب ئلەکـدروب آلوب کیتە ایدی . شولای ایتە طورغاچ ، طچقانلار بوتون صوخارینی ئونلەرینە تاشوب بتردیلەر .

ئت .

ئت کـشیگە تیز ئییەلەنە طورغان زیرەك ، آگـلی ، فایدالی بر حیوان . قایسی ئتلەر ئییەسز بـولوب تاشلانغان سویـەکـلەرنی گـنە کـیمروب کـون ئیتەلەر. قایسیلاری یـوگورك بولغانغا صونارچیلار قولندا قدردەگە طورالار . قای بر ئتلەر آول کشیلەری قولندا یەشیلەر . آلارنڭ یورطلارن ، کـوتولەرن

ساقلیلار. قایسیلاری یبك ئوتکن بولوب تورلی خدمتلەرگە ئویرەنەلەر. یاش
غن وقتندا ئوی ئچندە قالغان نەرسەلەرنی، بالالارنی کوتەروب آلوب چغا
رالار. قش کونلەرندە قردا ئوشوب ئولگەن کشیلەرنی، ئەیر اورلاغان
قاراقلارنی ئیسنەنوب ئزلەب تابوب بیرەلەر.

حیوانلارنڭ سوز کورەشدرووی.

بر کونی آت، صییر، سارق هەم ئت ئوز آرا سوز کورەشدرە باشلا -
دیلار. آت: « خوجا مینی آرتغراق یاراتا، نیگە دیسەڭ: مین اڭا فایدالی -
راق: مین آنڭ بلەن برگە قردا ئشلیم، آنڭ صوقاسن، طرماسن تارتام.
اول ئوزی میڭا آتلانوب یوری، مینی جیگوب قردان کولتە تاشی اور -
ماندان اوطون آلوب قایتا، مین بولماسام، آنڭ کونی ناچار بولور ایدی »
دیدی.

صییر: « مین بولماسامدا، خوجانڭ طورمشی شەب بولماس ایدی.
نیگە دیسەڭ، مین آنڭ ئوزن، خاتونن، بالا - چاغاسن، سوتم بلەن طوید -
زوب طورام » دیدی.

سارق: « مین خوجامنی کییندرو ئوچون یونمنی قرقتوب صووقە
توزەم، ئەگەر مین موڭا کونمەسەم، اول طوڭار ایدی »

دیـدی .

بولارنی طکلاب طورغان ئت : « دورروست، خوجاغه سزنك‌ده فایداغز تییه، اول طوریـدا سویله‌بده طوراسی یوق . لاکـین مین آڭـا سزده‌ن فایدالیراق : مین خوجانك بارلق نه‌رسه‌له‌رن، کـله‌ته‌ده‌گی آشاغن، بازداغی سوتن ، ئوی جهازلارن، کـییم ـ سالومن ، سزنی‌ده ، خوجانـك ئوزن‌ده ساقلیمن » دیدی . بولارنی طکلاب طورغان خوجا : « یوقه سوز کـو ـ ره‌شدره‌سز : میکـا سزنك بارکـزدا فایدالی هـه‌ر قایسیکز ئوز ئشنده بیك گیره‌کـلی . ئوز اورنندا بیك فایدالی » دیب ، آلارنك سوزن کیسدی .

یـومـورقه باسقان تاوق .

منه یاز کونی قویاش نغراق قزدرا باشلادی : تاوقلاردا یومورقه سالور ـ غه طوتندیلار . ئه‌نیم آلارنی ئویگه کرتدی . کـامله آپا آلارنی ئوز قولی بله‌ن آشاتا هه‌م یومورقه‌له‌رنی صانی ایدی . کـینه‌ت قارا تاوق یوق بولدی . ئزلیمز، ئزلیمز هیچ تاووب بولمی . اول میچ آستینه کروب اوطرغان ایکه‌ن، کامله آپا آنی تارتوب چغارماقچی بولغان ایدی‌ده چغارا آلمادی . قاراساق، آنك آستندا دورت یومورقه بار ایکه‌ن . ئه‌نی بزگه : « تیمه‌گز تاوققه، اول بالا چغارورغا تلی » دیدی‌ده، آنك آستینه تاغن آلتی یومورقه قویدی .

مین : « قارا تاوق یومورقەدان نیچك بالا چغارا ایكەن ؟ » دیب اوی-
لادمدا، هەر كون تاوقنی كوزەتوب طورا باشلادم . قای چاق تاوق اویادان
چغوب آشارغا كیته طورغان ایدی. اول كیتكەچدە، مین اویا یانینە باروب
یومورقەنی طوتوب قاری ایدم ، یومورقە جلی بولا طورغان ایدی . قولا-
غیمە قویوب قاراسام ، بردە تاوش-طن ایشتامی ایدی ؛ سلكتوب قاراسام ،
یەمورقە ئچندە سلكنگەن نەرسەدە بلنمی ایدی . بر وقت ئەنیدەن :

- ئەنكەی، وات یومورقەنی، آنك ئچندە نی بار ایكەن ؟ قاریق ئەلی،
دیب ئوتندم . ئەنی میكا : « واتارغا یارامی، آنی واتقاچ یومورقە ئچندەگی
بالا بوزولا » دیب جواب بیردی .

چبشلەر.

تاوق یومورقەلار ئوستندە ئوچ آتنا اوطردی. بر وقت مین میچ آستندان
«چیق، چیق ! » ایتكەن تاوش ئیشتدم. بو نی بو ؟ دیب ئویلادمدا، مین
ئیلوب میچ آستینە كوز سالدم، بر نەرسەدە یوق ایدی . تاوقنی قوزغاتوب
قاراغان ایدم، آنك آستندا یومورقەلار آراسندا كچكنە گنە ساب - ساری بر
چبش طورا؛ آنك یانندا یومورقە قابغی یاتا. تاغن شوندا بر یومورقە تیشلە-
گەن، آندان بر چبشنك باشی كورنوب طورا ایدی. « ئە » - مین ئەیتدم :

« چبش یومورقه ئچنده ئوسه ایکەن » دیم.

شول کوننك ئیرته گیسن یومورقەلارنك باری‌دا یارلوب، چبشلەر چقدی، تیك مین کوب طوتوب سلـکتکەن یومورقەدان غنه چقماغان ایـدی. چبشلەر یومورقەدان یارلوب چققاچ‌دا آنالاری آرتندان یـو گوروب کیتدیلەر، تـاوق ایسه بالالارن آشارغا، چوبلەرگە ئویرەتە باشلادی. « قت، قت ! » ایـتوب اووالچقلارنی چوبلەب آلادا، بالالارینك آلدینه تاشلی. چبشلەر ایسه آنالاری‌ـ نك کوزینه قاریلاردا، بورون اوچلاری بلەن اووالچقلارنی ئله‌کدروب آلالار. کونلەر تاغن‌دا جلیتا باشلاغاچ، چبشلەر آنـالاری بـلەن ئیشك آلدی بـوینچا یوگوره، اورلوقلار چوبلی، قورتلار آولی باشلادیلار.

قـاز.

یاز کونی بزنك قاز سەکی آستینه کروب چغوب یـوری باشلادی. بـر کونی ئەنیدەن : « قاز حاضر نـیگه سەکی آستینه کروب یـوری باشلادی؟ قش کونی کـتەکدە طورغان ایدی بیت، کونلەر جلنغاچ نـی ایـندی نیگه ئویگه کرتەسز ؟ » دییب صورادم. ئەنی میکا : « قاز حاضر یومورقه باسا، تیزدەن آنك بەبکەلەری چغار» دیدی. مین قاز یومورقەسن کورگەنـم یـوق ایدی . بر وقت قاز آشارغا چغوب کـیتکەن آرادا سەکی آستنداغی اویاغـا

قولمنی طغوب بر یومورقه‌نی آلماقچی بولدم. قاز یومورقه‌سی بیك ده‌و بولا ایکه‌ن : اوچیمه صیمادی . ئیکی قولمنی بر یولی طغوب یومورقه نی کوچکه چغاردم؛ قارادم‌دا ئورنینه قویدم. بر نیچه کونله‌ر ئوتکه‌چ قازنك به‌بکه‌له‌ری چقدی؛ بارلغی اون بر به‌بکه ایدی . اوزله‌ری بیك ماتور، یـه‌شل خه‌تفه‌ده‌ن یاسالغان توسلی ایدیله‌ر. باشدا به‌بکه‌له‌رنی تاباغه کوریه ئیزوب بـیروب ئویده آشاتدق. یر کیبه باشلاغاچ ئیشك آلدینه چغاردق. تیزده‌ن ئینش آر یاغـینه ساقلاب به‌بکه ئوله‌نی آشاتورغه آلوب چغوب کـیتدك . بـه‌بکه ساقلاو قزقلی بولسادا یالان آیاق یوری، یوری آیاقه چبی چغوب یوده‌توب بـتره طورغان ایـدی.

ئورده‌ك بله‌ن به‌بکه‌له‌ری.

ئورده‌ك ئوزینك یاڭا طوغان بـه‌بکه‌له‌رن صو یانینه آلوب بارا. بـه‌بکه‌له‌ر باشدا صوغه کرر گه قورقالار، تـارتنوب طورالار . شول وقت آنـا اورده‌ك صونك ئچینه‌ره‌ك کره‌ده، به‌بکه‌له‌رن بیك طرشوب چاقرورغه طوتونا. بالالار آلای‌دا کیلمه‌سه‌له‌ر ، ئورده‌ك صوغه چوموب کیته، صو ئوستنده آنك قویـ ـرغی‌غنه کورنوب طورا. آنك اوزون موین ئوستنده طورغـان باسی صونك تـوبینه جیته. اول ئوزیـنك قالاق شبکللی کیك بورونی بـله‌ن بالچقلی صو

آلوب چغـا، باشن کـوتـه‌روب تشله‌ری آرقلی صونـی سوزوب چغارا، آنڭ آوزندا قورتقنه قالا. مـنه اول بـه‌بکه‌له‌رینه شونی کورسه‌توب قـزقدروب چاقرا. به‌بکه‌له‌ر جیمگه قزغوب صوغه کردله‌ر، چیقلدیلار، بـر - بـرسینه برلشه‌له‌ر، قورقا، قورقا آنالاری یانه آتلالار. آنالاری یانـینه باروب جیتکه‌چ ایندی آلار اول حه‌دلی قورقمیلار. منه آلار آنـالارینه یلشوب، بـووادا بـر آلغه، بر آرتقه یوزه‌له‌ر: کیچکه چاقلی صودان چقمیلار. ئـیکنچی کونـنی به‌بکه‌له‌ر تاغیدا باترایالار، بر نیچه کونده‌ن صوڭ بوتونله‌ی شه‌ب یـوزه‌رگه اویـره‌نوب جیته‌له‌ر.

قـارلیغاچ.

کوبده‌ن توگل بزنڭ ته‌ره‌زه قابـقاچن،
اویا ئیندی مـینم سویگه‌ن قـارلـیغاچم.
اول کون بویی آوزی بله‌ن بالچق تاشی،
بالـچق بـله‌ن ماتـور ئیتوب اویا یاسی.
کـوب ئشله‌دی ئیرنـمیـچی، بارا، بارا،
چغاردی اول ماتـور، ماتـور بالالاردا.
آچـقسالار قـارلـیغـاچـنڭ بالالاری،

چـبن، چـرکی طوتوب قـایتا آنالاری.
قـارلیغاچم یـه‌مسز اوزون قارا تـونده،
قـاتـی یـوقـلی اویاسنـدا آلمی طن‌دا. (۱۲)

چپچقلار.

چپچقلار ئوزلوکسز چرلدیلار، ئوی توبه‌سی قرییندا‌غی بـر تاقتا آستینه ئه‌لی کره‌له‌ر، ئه‌لی چغالار ایدی. ـ « شول تاقتا آرتندا اویا بوقمی ایکه‌ن ؟ » دیـدیله‌رده، بالالار باسقچ قـویوب، منوب قـارادیلار. چنلاب‌دا آنـدا اویادا کچکنه گنه چووار یومورقه‌لار یاتالار ایدی. عزیزنڭ آبیی : «تیمه، عزیز، قاراب قاریق ئه‌لی، بو یومورقه‌لاردان نیله‌ر چغار ایکه‌ن ؟» دیدی.

بر تونی قاتی جیل ـ داول کوته‌رلدی. تاقتانی آلوب یرگه تاشلادی. بالالار ئـیرته‌گیسن نـی کوزله‌ری بـله‌ن کورسنله‌ر : ئیشك آلدندا، ئچنده واقنه چپچق بالالاری بولغان اویا یتا. چپچق بالالارینه یون چقماغان ایدی ئه‌لی، ته‌نله‌ری کوم ـ کوك، بورون اوچلاری ساب ـ ساری ایدی؛ ئوزله‌ری آوزلارن زور ئیتوب آچوب، بـیك موڭلی چیقلدیلار ایـدی. ایـندی نـی ئشله‌رگه؟ منه بالالار اویانی آلدیلاردا ساقلق بله‌ن گنه تاغن تـوبه‌گه اورناشـ ـدردیلار، آندان صوڭ نی بولور ایکه‌ن، دیـیب قاراب طورا باشلادیلار. مـنه

اوياغه بر چيچق اوچوب كيلدى، آنڭ آرتندان ئيكنچيسى كيلوب چقدى. بولار بر آز ئەيلەنديلەر ـ طولغانديلاردا كيرى اوچوب كيتديلەر، بر آزدان صوڭ بالالارينه قورتلار، صووالچانلار آلوب كيلديلەر. بالالار موندان صوڭدا چيچقلارنڭ نيچك آزق تاشولارن قاراب طورغالاديلار. كوبدە ئوتمەدى چيچق بالالارى جيتلكديلەر، قاناتلانديلاردا اويادان چغوب اوچوبدا كيتديلەر.

IIII

باقچا:

غلمان بابانڭ باقچاسى بوتوب آولدا برنچى باقچا. باباى باقچاسن بيك طرشوب قارى، كونن، تونن شوندا اوزدرا. آندا بيك هەيبەت آلما غاچلاربار. آلار تەملى آلمالار بيرلەر. چيەيە، آرمود آغاچلارى دا بار، تورلى جيلەك قوواقلارى بيگرەك دە كوب. بو باقچادا قارليغان، قورا جيلەگى، ير جيلەگى تاغن باشقه جيلەكلەر بيك اوڭالار. غلمان باباى بال قورتلارن دا بيك ياراتا. آنڭ باقچاسنڭ بر چيتينه اومارتالار اوطرتلغان. ياز كونى آغاچلار ماتور چەچكەلەر بلەن ئورتولگەن چاقدا غلمان بابانڭ باقچاسينه قاراو بيك كوڭللى! جەى كونى آغاچلاردا چيمشلەر، قوواقلاردا

جیله کله‌ر ئولگورگه‌ن چاقدا بیگره‌ك ده راحت. یاز باشندان آلوب، کوز آزاغینه چاقلی غلمان بابای ئوزینك باقچاسندا ئشلی: ئه‌لی قوروغان بوتاقلار-نی کیسه، ئه‌لی کوچروب اوطرتقان آغاچلارینه صو سیبه. جیمشله‌ر، جیله کله‌ر ئولگوره باشلاغاچ، غلمان بابای باقچاسندان بوتونله‌ی چقمی دییرلك: کوندوز جیمشله‌ر، جیله کله‌ر جیا، تونله باقچاسن قاراوللی.

آلماغاچ.

اورماندا یه‌ش بر آلماغاچ ئوسه ایدی. بر وقت اورمانغه قولینه تیمر کوره‌ك طوتقان باقچاچی کیلدی ده، یه‌ش آلماغاچنی کوروب: «آغاچی هه‌یبه‌ت کورنه، بر ئشکه یارار ئه‌لی اول میکا!» دییب اویلادی هه‌م آنی ساقلق بله‌ن گنه قازوب آلدی‌دا، ئوینه آلوب قایتوب یاخشی بیرگه اوطرتدی. ئیکنچی یلدا باقچاچی آلماغاچنك یوغارغی یاغن کیسوب آلدی دا کیسك اورننه یاخشی آلماغاچ بوتاغن به‌یله‌ب یالغاب قویدی، یالغاغان اورون-نی صلاب جب بله‌ن به‌یله‌دی. تیزده‌ن بوتاق آلماآغاچ بله‌ن یالغانوب ئوسوب کیتدی، هه‌م ئوچ یلدان صوك آپپاق چه‌چه‌کله‌ر آتدی. چه‌چه‌کله‌ر قویولغاچ، آلار اورننده ته‌ملی قزل آلمالار پشدی.

باقچامز .

کچکنه باقچامزده — ئوسدر جیلەك آندا،
یافراقدا چق یالتری — قویاش چققان چاغندا .
ماتور قوشلار سایرلار، — جیگل جیللەر ئیسەلەر،
باقچامزدا چەچکەلەر — ماتورلانوب ئوسەلەر .
ئەنکەیم هەم ئەنکەیم — باقچاغە بز چغامز،
یرگە آشیاواق جەیوب، — شادلانوب چەی ئچەمز . (۱۳)

تـوتـەل بـاقـچـاسی .

نوری بابای بوتون آول کشیلەرنـدەن ئوزیـنـك بر یاخشی، فایدالی ئشی بلەن آیرولا ایدی: آنك منە دیگەن توتەل باقچاسی بار ایدی . بابای بو باقچا- غە بەرەنگی، طورما، کیشر، چوگوندر، قیبار، کەبستە هەم باشقە یەشلچە- لەر چەچە، اوطرتا ایدی . آنك قیبارینك تـەملیلـگی، کەبستەسینك ئیریلگی بوتون تیرە ـ یاققە تارالغان ایدی . نوری بابای ئوز باقچاسندا بیـك طرشوب ئشلی ایدی؛ قارلار ئروب بتوب یرلەر کیبکەچ دە، اول کون بوبی باقچا ـ سندا قایناشا ایدی . یرنی سورو، طرمالاو، توتەلـلەر یاساو، یەشلچەلەرنـی چەچو، اوطرتو بارسیدا یاز کونی ئشلەنە . جەی کونـی توتەل باقچاسینـك

ئشی کوب بولمی: تیك توته‌لله‌رده‌گی ئوله‌نله‌رنی اوتارغه، صو سیبه‌رگه گنه قالا. بو ئشله‌رنی نوری باباینڭ بالالاری باشقارا ایدی.

V

باسو.

جه‌ی کونی باسودا بیك کوڭللی بولا. بر یاقدا سارغایوب، ئولگو - روب کیلگه‌ن آرش دولقونلانوب طورا، آنڭ ئوستنده سابان طورغایلاری سایری، آراسندا تار تار قچقرا. آرش باصووی بله‌ن ره‌تده‌ن یه‌شل پالاس کبك بولوب، سابان آشاغی یاتا. آندان آریراق قارا بغدای آپپاق بولوب چه‌چه‌ك آتوب اوطرا. آنڭ ئوستنده کوبه‌له‌کله‌ر اوچوب اوینیلار، چه‌چه‌ك-له‌رنی ئوبوب، ئوبوب کیته‌له‌ر. قارا بغدای چه‌چه‌گنده‌ن بال ئیسی آڭقوب طورا. شوندا بال قورتلاری بیك طرشوب بال جیالار. یراق دا توگل تاقر باسو یاتا. آندا یرنی یاخشرتو ئوچون آول خلقی تیرس توگه.

سالام بله‌ن اوراوق.

ئیگنچی جیرگه اورلوق چه‌چدی. یاز کونی باسو آچق یه‌شل توسده‌-گی ئوله‌ن بله‌ن ئورتولدی ئیگنچی: «آشلق بیك هه‌یبه‌ت تیشولگه‌ن ایکه‌ن» دیب

شادلاندی . یەشللك :«نیندی ماتتی! ئیگـنچیگه مین کیرەك نەرسه آخری!» دیب ئیریلەنوب قویدی . منه بر وقت یەشللك بتدی ، باسودا بـوبوك سالام کورنه باشلادی . ئیگـنچی تاغی قوو انوب :« آشلق او کٔار آخری» دیدی . مونی ئیشتکەن سالام ئیریلەنوب ، باشن کـوتەرگەنـدەن کـوتـەره بارا هەم : «مـین ئیگـنچیگه بیك کیرەك آخری !» دیب اویلی ایدی. منه سالام باشاق چغاروب ماتورلانوبراق کیتکەچ ، تاغیدا ئیریلەنه توشدی ، لاکن اول ئوزینه ئوره قانوب طوروورغا ئیرك بیرمەگەن ، آنی هامان بیرگـه تـابا بـوککـەن باشاقلارغه غنه بیك آچولانا ایدی ، هەم :« بـو باشاقـلارنی تیـزرەك ئوزوب تاشلایچی ، ئیگـنچی‌نی قاراب طورا ایکەن ؟» دیب قزا ایـدی . باشاقـداغی اورلوق ایسه ماقتانمیچی ـ نیتمیچی ، طن‌غنه ، کونـدەن ـ کـون پشـه طولا ، نغی ایدی . ئیگـنچی ده باشاقـقـه قار اب :« الـهی بـیـرگەنگـه شکر » دیـیب شادلانا ایدی . آشلق ئولگور ەچ ، ایگنچی آنی اوروب آلدی‌دا ، کولته ـ لەرنی اندرغه تاشوب ئویوب قویدی . بر آزدان کولتەلەرنی صوغوب ، اور ـ لوقلارنی سالامدان آیروب آلدی . سالامنی ئیلتوب صیرلار آستینه جـەیدی ، اورلوقلارنی ایسه کلەت بوراسینه سالوب قویدی .

بـولـون .

جەی کونی بولونغه بارساڭ ، جان راحتلەنوب ، کوڭل کوتەرلوب کیتە.

بولون اوچی ، قرییی یوق توسلی بولوب جەیلوب یاتا بویوك قویی ئولەننی یروب یورو چیتەن بولا . قوش - قورتلار ، قوڭغزلار ، كوبەلەكلەر ، چیكرتكەلەر بولونی جانلاندروب طورالار . بولوندا بیك كوب قوشلار ، اوپا یاساب ، بالا چغارالار . بولوندا یورگەندە «پر!» ئیتوب اویالارندان او - چوب چغوب كیتكەن قوشلارنی بیك یش اوچراتورغا طوری كیلە .

پچەن ئوستندە بولون كشی بلەن طولا . ئیرلەر رەت ، رەت تزلوب جرلی جرلی پچەن چابالار ، آلارنڭ «چژ ، چوژ !» ئیتوب چالغی یاولاری بوتون بولونی یاڭغراتا ، خاتون - قزلار طرماوچ بلەن پچەن جییالار ، آلار جییوب قویغان كچكنە ، كچكنە كوبەلەرنی ئیرلەر چومەلەگە كیتروب سالالار . بو وقت بولون تاب تاقر بولوب قالا ، آندا تیك پچەن چومەلەلەری گنە كورنە .

اورمان .

اورماندا تورلی آغاچلار ئوسە ، آلارنڭ قایسیلاری «یافراقلی آغاچلار» دیب ، قای برەولەری «ئینەلی آغاچلار» دیب آتالالار . قایون ، یوكە ، او - ساق ، ئیمەن كبك یافراقلی آغاچلار جەی كونی گنە یەشل بولوب طورا - لار ؛ كوز كونی آلارنڭ یافراقلاری سارغایوب قوبولا باشلی . قش كونی آندی آغاچلار بوتونلەی یافراقسز ، یالانغاچلانوب قالالار . چرشی ، نارات

کېك ئینەلی آغاچلار جەی دە، قش دا یەشل کویگە طورالار. کشیلەر آغاچ-
دان ئویلەر، سارایلار، باشقە قارالتیلار سالالار هەم اوطونغە کیسەلەر جەی
کونی اورماندا جیلەك، چیبە هەم باشقە تورلی جیمشلەر پشە، قوشلار سایری،
تورلی جەنلکلەر اوچری.

اورماندا.

طویغانچی قاریمن،
کوز آلمیم اورماندان،
آغاچلار یافراققە
اورالغان، چورنالغان.
خوش ئیسلی چەچەککە
بیزەنگەن ئولەنلەر.
خەتفەدەی یەم - یەشل
خوش ئیسلی چیرەملەر.
اورماندا بلبللار،
آغاچلار سایلاشوب
قوتلیلار جەی کونن

جرلاشوب، سایراشوب .

یلغالار قویاشدا

یاتالار یالتراب ،

آغالار چیشمەلەر

جر جرلاب ، شالتراب .   (١٤)

آق قایون.

یافراقلاری یەشل آق قایوننك ،

خەتفە جەیگەن کبك هەر یاغی ،

ئەیلەن ـ بەیلەن اوینی یەش بالالار ،

گورلەب طورا هەر کون تاو یانی .

یەش بالالار ، ییگرەك ماتور قزلار ،

آق قایوننی سویوب ماقتیلار ،

جەی باشندا یلدا سابان بتکەچ ،

آق قایوندا بەیرەم یاسیلار . (١٥)

یلغا.

بزنك آول « تاشلی » یلغاسیننك باشینه یاقـن ییرگە اوطرغان ، اول ییردە

يلغا بيك تار، بيك كچكنه . مين ئه‌تي بله‌ن « تاشلي » يلغاسينك چققان اورنينه بارغانم بار . بزنك يلغا بر تاو توبنده‌گي كچكنه‌گنه چيشمه‌ده‌ن قاينا‌ب چقا ايكه‌ن . چيشمه‌ده‌ن چققان صو آقرن‌غنه جه‌يلوب ، ئوزينه تارغنه بر يول يا‌ساغان. صو توبه‌ن تابا آققان ساين، آنك يولي كيكه‌يه بارغان. صو شول يول بله‌ن بزنك آول يانينه‌دا كيلوب جيتكه‌ن ، آندان‌دا اوزوب كيتكه‌ن. بزنك آول طورندا تاشلي يلغاسي بيك تار . جه‌ي كونله‌رنده آنك صووي كيبه‌رگه ياقنلاشا، جه‌ي كوني صوني كوبه‌يتر ئوچون آول طورندا صوني بووب قويالار . صو كوب جيولغاچ، بوواني يروب كيتمه‌سن ديب ، صوني بووا ئوستنه باتروب قويلغان بر اولاقدان آغزوب طورالار. ياكغر كوب ياوغان يللاردا بووامز يرلوب‌دا كيتكه‌لي . بزنك آولدان توبه‌ن يلغامزنك بولوني بيك ماتور. كيك بولون اورتاسندا يلغا صووي تارغنه يول بله‌ن تاللار، قامشلار ، كوره‌نله‌ر آراسندان آغا. بو بولوندا بيك كوب كولله‌ر بار. كولله‌رنك قايسيلاري اوزونچا، قايسيلاري توم - توگه‌ره‌ك بز اول كولله‌رگه بالق طوتارغا بارامز .

❋ ❋
❋

بوز كيبكه‌چ ، يير كيبكه‌چ ، صاف، آياز كونله‌رده ،

کیتەرمن یول بلەن، زەنگەر ـ صو اورمانغا.
کوبەلەك قووارمن، چەچەکلەر جییارمن،
شادلانوب جرلارمن، کوڭلی بولغانغا.
کوب یورسەم، اویناسام، ئسسیدە تیرلەسەم،
چومارمن تیز گنە، کوموشدەی کوللەرگە. (١٦)

VI

کوز.

کوز کیلە، کونلەر قسقارا. تونلەر اوزایا باشلی. قویاش سیرەك کورنە. آز-راق قزدرا. کوك ئەلیدەن ئەلی بولوطلار بلەن قابلانا. کون بویی یاڭغر، ئوزلوکسز سیبەلەب طورا. کونلەر هامان سالقنایا بارالار، ئیرتە بلەن صووق-لاردا بولغالی. قوشلار برسی آرتندان برسی جلی‌یپرلەرگە اوچوب کیتەلەر. آغاچلارنڭ یافراقلاری سارغایالار، قویولالار، ئولەنلەر شیکەلەر، قورتلار، چبنلەر یوغالالار.

کوز جیتدی.

ئولەن چەچکەلەر کیبدی سارغایدی،

اوراق اورلدی، قرلار بوش قالدی.
آغاچ باشلاری یالانغاچلاندی.
قویاشنك نوری بیگرەك باشقاردی.
کوکنی قابلاغان قارا بولوطلار
واق یاکغرلارن سیبە باشلادی.
کـوننك قزووی بتدی، صووندی.
جیل تون یاغندان کـیلە باشلادی. (١٧)

قوشلار نیکە کیتەلەر؟

کـچکنە عزیز کـوز کـونی آتاسی بلەن آول یانىداغی اورماندا یـوری ایدی. اورمان قزغانچ بر توسدە ایدی: آغاچلارنڭ یافراقلاری سارغایدی، یر گە قویلالار. ئولەنلەر بوتونلەی شیکگەنلەر ایدی. قوش ـ قورت تاوشی بردە ئیشتلمی ایدی. عزیز جەی کونی اورماندا بیك کوب قوشلار کورور- گە عادتلەنگەن ایدی. شوننقدان اول ئیسی کیتوب:

ـ « ئەتکەی، قوشلار قایا کـیتکەنلەر، نیگە موندا بر قوشدا یوق؟ »

دیب صورادی. آتاسی: « آلار بردە قش بولمی طورغان جـلی یرلەر گـە کیتکەنلەر؛ یازغە آلار موندا قایتورلار » دیدی.

عزیز: « صوڭ آلار آندا نیگه کیته‌له‌ر؟ »

آتاسی: « اوغلم، سین بله طورغانسڭدر، قوشلارنڭ قایسیلاری قورت‌ـ
لار چبنله‌ر بله‌ن طویونالار، قایسی بره‌وله‌ری صو بویلارندا بالـق، هه‌م صو
قورتلاری آولیلار. قش کونی قورتلار، چبنله‌ر یر آستینه قاچقاچ، صولار
بوز بله‌ن قابلانغاچ، قوشلار موندا نی بله‌ن طویسنلار! منه، آلار ئیرکـسز
بزنڭ ئیلده‌ن، قش بولمی طورغان یرله‌رگه کیته‌له‌ر » دیبب جواب بیردی.

کـوز کـونـی.

بر وقت آول خلقی ئیگن تاشی،
منه شوندا کره ایندی کوزنڭ باشی.
کون قسقارا، یافراقلاردا سارغایالار،
یراقلاشا بزنڭ یرده‌ن کوك قویاشی.
یاسولاردا ماتورلقلار بته باشلی،
قوشلار کیری کون یاغینه کیته باشلی؛
آول خلقی ئیگن صوغا، ئیگن جییا،
کون صووتوب ئوز عادتن ئیته باشلی.
پار خلق قشاق اوچون ساقلانالار،

ئیگنچیلەر جییلـدی دییب شادلانالار،
کوبدە ئوتمی، اوقولاردا باشلانالار؟
بوقچالارن طوتوب کیتەلەر بالالار. (١٨)

قش.

کوز آرتندان قش کیله. قش کونی قویاش صوك چغا، ئیرتە باتا. شونلڭ ئوچون تونلەر بیك اوزون، کـونلەر بیك قسقا بولا. یر یتی آیپاق قار بلەن، یلغالار قالون بوز بلەن قابلانالار. آغاچلار یالانغاچلانالار، اورمانـلار سیرەگەیەلەر، اورماندا چاووب بارغان قویاننیدا بیك یراقدان کوروب بولا. آچی جیل صزغرا، چاق کـوز آچقیسز بوران بولا. آول ئویلەرن قار باسوب کـیتە، قـوشلار یـوغالالار، کـشیلەر آربا اورنینە چانا جیگـوب یوریلەر.

قش.

بالالار! بلەسزمی، قش کوڭلسز،
مکتب ماتور بو وقتدا طش کوڭـلسز،
کون سالقون، اول جیتمەسە بوران بولا،
اوقودان باشقە هەر بر ئش کوڭلسز.

کون ساین بولوب طورا بوران سالقون ،
یالان اورمان قش بوینچا طورا طب ـ طن ،
آول خلقی یول بوینچا یوروب طورا
شاغر ـ شوغر تاشوب یچەن بلەن اوطون . (١٩)

قشقی ئشلەر .

قر ئشلەری کوزدەن بتەلەر ، لاکین آول کشیلەری قش کونیدە ئشسز طورمیلار . آلار قش کونی ئەون صوغالار ، قردان پچەن تاشیلار ، اورمانغه باروب آغاج کیسەلەر ، اوطن آلوب قایتالار ؛ صونارغه چغالار ، یاللانوب بازارلارغه ، قالالارغه یوك تاشیلار . قای بر آول کشیلەری شهرلەرگه ئشکه کیتەلەر . خاتون ـ قز یورط ئشلەرن قاری : آش ـ صو پشره ، قای برەولەری بالالارنڭ ساباقلارن ئویرەتەلەر ، طکلاتالار . بالالار مکتبکه یوروب ، اوقورغا یازارغا ئویرەتەلەر ، چانا هەم تیمر آیاق بلەن شووالار ، قاردان قاراچقی یاساب اوینیلار .

یاز باشی .

یاز باشی مارت باشیدر ، کوکلنی شاد یاسیدر ،
قویاش بالقوب ، قارلار ئروب تامچی تاما باشلیدر .

قاز يومورقه باشليدر، قوش ـ قورت اويا ياسيدر ،
يوللار ئوستكه قالقوب قالا، جلی قارنی آشیدر . (٢٠)

ياز

قش آرتندان ياز كيله . ياز كيلو بلهن كونلهر اوزونراق ، تونلهر قسقاراق بولا باشلی . قـوياش نغراق قزدرا . قارلار ئری ، يلغالار آچلالار ، تاشيلار . يرده ئولهنلهر كورنه باشلی ، آغاچلار يافراق يارالار ، قوشلار جلی ياقلاردان بزگه قايتالار ، اويالار ياسارغا طوتونالار . قورتلار ، چبنهر چغالار . قرلار ، بولونلار ، اورمانلاردا چهچهكلهر آچلالار . يير كـيبكهچ آول خلقی سابان طوی ياسی . ياز كونی قر ئشلهری باشلانا . آول كشيلهری ييرنی سورهلهر ، طرماليلار ، آشلق چهچهلهر . تونهل باقچالارندا تورلی يهشلچهلهر اوطرتالار . ياز كونی بالالار اوقودان طوقتاب ، قر ئشلهرنده آتالارينه بولوشالار .

جـهی .

ياز آرتندان جلی جهی كيله . جهين كونلهر بيك اوزون ، تونلهر بـيـك قسقا بولا . قوياشنك قزولغندان قوملار ، تاشلار قزا . آغاچلار قويی يافراقـ ـلار بلهن ، بولونلار يهشل ئولهنلهر بـلهن ئورتـوله ؛ قايا قاراساك شونـدا آلـلی ـ كوللی ماتور چهچهكلهر كورنه . قوش ـ قورتلار بالا چغارالار . قرداء اور-

ماندا چیکسز کوب قورتلار، چبنله‌ر قایناشالار. جه‌ی کونی جیله کله‌ر، تور- لی جیمشله‌ر، آشلقلار ئولگره‌له‌ر. آوللاردا بچه‌ن چابالار، اوراق اورالار، ئیگنله‌رنی جییالار.

جه‌یـگی ئشله‌ر.

جیتدی بچه‌ن وقتی، خلق چقدی بولونغه،
چالغی‌دا طرما، سه‌ئه‌ك هه‌ر بر کشی قولندا.
بر اورندا چابالار، بر اورندا جییالار،
ئیکنچی بر اورندا زور، زور کیبه‌ن قویالار.
بچه‌ن بته‌ر ـ بتمه‌سده‌ن باسولاردا پشدی آرش،
بو یل نیندی آشلق او کْغان: آرش باشی بر قارش.
«ئش تیزره‌ك بتسن» دییب کشیله‌ر ئیرته طورالار،
باسودا خلق چوب ـ چووار، آشغوب اوراق اورالار.
چیکسز ئوسکه‌ن ئیگنله‌ر، نینده‌ین ماتور کوئله‌ر.
اویناب ـ کولوب اورالار یگتله‌ر، قزلار، کیلنله‌ر.
هه‌ر کم ئوز یرن اورا، ئیگن چایقالوب طورا،
آرش، صولو، تاری بله‌ن توب ـ تولی بولور بورا. (٢١)

وقت ئولچەووی.

قویاش چققاندان ئیکنچی قویاش چققانغە حەدلی بولغان وقت «تەولك» دییب آتالا. تەولك تون هەم کوندوزگە، ساعتلەر هەم مینوتلارغە بولنە. ئوچ یوز آلتمش بیش تەولك بر یل بولا. یل ئیکی تورلی بولا: برسی قویاش یلی، ئیکنچیسی آی یلی. بر یلدا اون ئیکی آی بار. آی یلینك آیلاری منه اوشبولار:

مُحَرَّم، صَفَر، رَبیع الأوَّل، رَبیع الآخر، جُمادی الأوَّل، جُمادی الآخر، رَجَب، شعبان، رمضان، شوَّال، ذوالقعده، ذوالحجَّه.

قویاش یلینك آیلاری: غینوار، فیورال، مارت، آپریل، مای، ئییون، ئییول، آوغوست، سینتەبر، ئوکتەبر، نویەبر، دیکەبر.

بر آیدا دورت آتنا، بر آتنادا جیدی کون. بر کونده یگرمی دورت ساعت بار. کونلەرنك آتلاری: شنبه، یکشنبه، دوشنبه، سیهشنبه، چهارشنبه، پنجشنبه، جمعه. یل دورت فصلغه بولنه: کوز، قش، یاز، جەی فصللاری. کوز آیلاری: سینتەبر، ئوکتەبر، نویەبر؛ قش آیلاری: دیکەبر، غینوار، فیورال؛ یاز آیلاری: مارت، آپریل، مای؛ جەی آیلاری: ئییون، ئییول، آوغوست.

VII

هەر كم ئشدە .

محمود :«مين بو گون ساباقغە بارميم ، آندا بارغانچى قـرلارغـە چغوب اويناءرمن » ديبب قرغە يو گوردى. قردا بر آتنى كوردى. تيـز گنە بـو آت يانينە باردىدا : « ئەيدە ، باخباى ، ئيكەو اوينيق ، كـوڭل آچيق ! » ديدى .
آت :«يوق، جانم، مينم اوينارغا وقتم يوق ؛ مينم ساپان سورەسم هەم خوجاما خدمت ئيتەسم ، آزق تاباسم بار . سين ئوزاڭ گنە اوينا!» ديدى . موندان صوڭ محمود چەچەكدە گـى بال قورتى يانينە باردىدا : « ئەيـدە قـورت ، ئيكـەو اوينيق!» ديدى. قورت :«يوق شول ، مينم ئشم كوب ، كوزگە چاقلى چەـ چەكلەردەن بال جييوب قالاسم بار . سين ئوزڭ گنە اوينا !» ديدى. بولاىدا بولماغاچ ، محمود تيزەن اويغە چومدىدا مكتبكە تابا يو گوردى .

ئيكى ساپان .

بر تيمر كيسە گندەن ئيكى ساپان ياساديلار . بـو ساپانـلارنـڭ بـرسى ئيگنچى قولينە توشوب ئشكە كيتدى . ئيكـنچيسى بـر ساتوچينـڭ كيتندە تيك ياتدى . بر نيچە آيلاردان صوڭ ئيكى قەردەش اوچراشديلار . ئيگنچيد-

ده گی سابان کوموش کبك یالتری ، ئلـکـکیده‌نده آرتـغـراق ماتورلانغان ایدی. بو سابان ئوزینك ئیسکی دوستندان :«ئه‌یتچی ، زنهار ، سین نیـگـه بولای بالقوب طوراسك ؟» دییب صورادی. تگی سابان :

ـ «ئشله‌وده‌ن ، طوغانـم ! سین ایسه اشسز یاتـودان شولای قارالوب ، یه‌مسزله‌نوب بتـکه‌نسك» دییب جواب بیردی .

ئش .

طنما ، ئشله ، ای صبی ! بل ته گریده‌ن ئشله‌رگه کون ،
ئشله‌ب آرغاچدان بیرلگه‌ندر طنچ یوقلارغا تون .
ئیرته طورغاچدا یوون‌دا ، درسك اوقورغا طوتون ،
طنما ، ئشله ، طورما تیك ، طنساك طنارسك جمعه کون.
کور ، نیچك ئشلی قویاش ، ئیرته طورا ، تاك آتدرا ،
کون اوزون کوکده یوزه هه‌م کون بوینچا یاقترا.
سین قویاشدان ئورنه‌ك آلساك ، اجتهاد ایتسه‌ك هامان ،
کوب آراسندا قویاش کوك یالترارسك برزمان. (٢٥)

VIII

جیل بله‌ن قویاش .

کونله‌رده بر کون جیل بله‌ن قویاش سوزگه کیلوب :«ئه‌نه تگی کشینك کیمن سین سالدرا آلمیسك ، مین سالدرا آلام» دییب تـالاشا باشلادیـلار، منه، جیل بار کوچن جییوب کشیـنك کییمن سالدروروغـا طرشوب قارادی . لـکن جیل قاتی ئیسکه‌ن سایون ، کشی کییمن تارتوبراق کییه ، ته‌نینه نغراق یابشدرا ایدی . جیل نـی چاقلی طـرشسادا کشیـنك کییمن سالدرا آلمادی . منه ایندی قویاش ئشکه طوتوندی ، قـزوون آرتدرغانـدان آرتـدرا باردی . کشی تیرله‌ب ، پشوب بتدی ، آخردا قزوغا توزه آلمیچی ، کییمـن سالوب ، قولتق آستینه قسدروب کیتدی .

یا کـغر .

بلچراقدا یا گغر آرتمدان بالالار یوگروشه ،
قچقرالار :«یـیرگه» دییب :« آلتون توشه، آلتون توشه!»
ـ« شاولاماڭز ، ای بالالار! بز جییارمز بارچه‌سن ،

تیز اول آلتونلارنی آنبارغه تویەریز بارچەسن .

تیك جیبارمز یول بویی شغرم طولی یو کلەر کویی ،

بار کلەتلەر طوب ـ طولی خـوش ئیسلی اورلوقلار کویی !» (٢٣)

IX

باردا اللەدان .

بر بالا ئوزینڭ آناسندان :«ئەنـکەیم ، جانم ، ئەیتسەنە زنـهـار ! بو اورمانلار ، چیشمەلەر ، یلغالار ، بـو جیمشلەر ، بولونلاردا ئوسکەن ماتور چەچەکلەر ، هوادا اوچقان قوشلار ، صودا یوزگەن بالقلار ، دنیاداغی باشقه ایگی ـ چیگی بولماغان نەرسەلەر ، قایدان کیلگەنلەر ؟ آلار قایدا بـولغان ـ لار ، ئەنکەیم ئەیتچی میکا» دییب صورادی .

آنا :« آلارنڭ بارسی‌دا اللەدان، بەغرم» دییب جواب بیردی .

اللە :

ای بهالی ، ای قدرلی ، ای گـناهسز یەش بالا ،

رحمتی بیك کیلڭ آنڭ هەردەم تایان سین اللەغه !

« یاخدای، کورسەت !» دیگن، «اوشبو جهاندا یاقتی یول »
اول رحیملی! ئەتـکەڭ، ئەنـکەڭدەن‌ەد کوب شفقتلی اول ! (٢٤)

دعا ٔ .

ای خدایم، کوتەر پردەلەرنی کوز آلدمدا نورلار ساچلسن ،
کورسەتسەنە میڭا یاقتی یولنی ، آلغی کونده بەختم آچلسن .
مین کیتەرمن، تەڭرم، شول یول بلەن، بەختم نورن ئزلەب تابقانچی ،
طرشورمن مین، تەڭرم،ئشلەرمن مین، ئیلگە بەخت تاڭی اتقانچی! (٢٥)

قزغاندی .

آول اورامندا بر صوقر تـلەنچـی قارت قولنداغی آقچـاسن توشوروب یبەردی. اول آنی بیك اوزاق ئزلەدی ، قوللاری بـلەن قابشادی، آیاقـلاری بلەن آقتاردی ـ تابا آلماغاچ باشن سالندروب، یولنە کیتدی .

آیتوغان ‌بونی تەرەزەدەن کوروب طورا ایدی، اول یوگوروب چقدی. دا آقچانی تاووب آلدی . کوموش آقچا ایکەن ! مالاینڭ کوزلەری جلتراب کیتدی .« منه ایندی، دی» مین بو آقچاغـه کانفیت ده پرەنیك ده آلورمن » دییب شادلغندان یغلاب یبەرە یازدی . آیتوغان قارت کیتکەن یاققە بورلغان

ایدی، مسکین صوقرنـڭ کوچکه ـ کوچکه گنه آتـلاب بارغانلغن، باشینـڭ تاغن‌دا توبه‌نره‌ك سالنغانلغن کوردی. آیتوغان‌غه ئه‌لله‌نیچك کوڭلسز بولوب کیتدی. منه اول قارتنـڭ آرتندان جان فرمانغه یوگوره باشلادی؛ آقچانی تیزگنه آلنـڭ قولینه طوتدردی‌دا کـیری ئوز ئویینه تابا چابدی. اول ئویینه جیتکه‌چ، بورلوب قاراغاندا قارت قوللارن کوته‌روب دعا قیلوب طورا ایدی. شوندا آیتوغان‌غه یبگره‌كده کوڭلی بولوب کیتدی: ئه‌یترسڭ آڭا بر ئیته‌ك کانفیت، بر طوبال پره‌نیك بیرگه‌نله‌رله ایدی.

قاراقنڭ بـورگـی یانا.

بر کشینڭ آقچاسی یوغالدی، نی چاقای نزله‌سه‌له‌رده، قاراقنی تابا آلما دیلار. جیولوب، قاراقنی نیچك ئیتوب تابارغا، دیب کیگه‌شله‌شکه‌ن چاقدا، بر کشی کینه‌ت کـنه «قاراقنڭ بورگی یانا!» دیب قچقردی. قاراق قاوشاب ئیـکی قـولی بله‌ن بورگن طوتـدی هه‌م شونـدا آقچانی کـم اورلاغانلقدا بلندی.

صییرچـق.

بر صونارچی قارتنڭ سویله‌شورگـه ئویره‌نگه‌ن صییرچغی بار ایـدی. قارت یانینه کورشی مالایی کیلوب بو صییرچقنڭ سویله‌شکه‌ن طڭلی طورغان

ایدی . قارت : « صییرچقفای ، سین قایدا ؟ » دییب صوراووینه، صییرچقناك :
« مین موندا آبـ زقای ! » دییب جـواب بیروون مالای بیك یاراتا طورغان
ایدی . مالای بر کـونی کـیلگه‌نده قارت ئویده یوق ایدی . مالای سیره‌ك
اوچوری طورغان بر قوشنی اورلاماقچی بولوب ، تیز گنه آلدی‌دا، کسه‌سینه
طقدی ، نه‌ق شول چاقدا بابای قایتوب کـردی‌ده مالاینی کیله‌ندرر ئوچون :
« صیبرچقفای، سین قایدا ؟ » دییب قچقردی . صییرچق مالاینك کسه‌سنده‌ن:
« آبزقای ، مین موندا » دییب قاتی قچقروب بیبه‌ردی .

کـوتوچی مالای.

بر مالای اورمان قرییندا سارق کوته ایدی . اول : « طوقتا ، بر قزق
یاسیم ئه‌لی » دییب طوقتو مالغه: « بـوری بار ، بـوری ! » دییب قچقرغان .
مونی ئیشتکه‌ن کـشیله‌ر کـوسه کـله‌ر کوته‌روب کـیلوب جیتکه‌نله‌ر . مالای
آلاردان کـوله‌ر گـه طوتـونغان . کـشیله‌ر مالاینی اوروشقانـلاردا قایتوب
کیتکه‌نله‌ر.

ئیرته گیسن چنلاب‌دا اورمانـدان بر بـوری کـیلوب چققان . مالای :
« بوری بار ، بوری ! کـیلکز تیزره‌ك » دییب قچقرسادا ئیشتکه‌ن کشیله‌ر :
« بو مالای بزنی تاغی آلـداب چاقرا طورغاندر » دییب اویلاغانلاردا ، بو

يـولى مالاى يانينه بارماغانلار . بورى ايسه اول آرادا برسارقنى ئله كـدروب اورمان آراسينه كروبده كـيتكه‌ن .

بـالـتـا .

بر مالايغه بوله‌ك ئيتوب كـچكنه بالتا بيرديله‌ر . بالا موكـًار بيك شاد . لاندى هه‌م نى طورى كياسه ، شونى كيسه‌ركه طوتوندى . آتاسى ئوسدرور . كـه دييب اوطرتقان يه‌ش آغاچنى‌دا كـيسدى . آتاسى كـيسلكه‌ن آغاچنى كوركه‌چ ، بيك كـوكـلسزله‌نوب اوغلينه : « بو آغاچنى كـم كـيسدى ؟ مين اول كـشينى جزالاماقچى بولام ! » ديـدى . اوغـلى : « ئه‌تكه‌ى ، منه مينى جزالا ، آنى مين كيسدم » دييب جواب بيردى . آتا : « بو آغاچ بيك قيباتلى آغاچ بولسادا ، سينك طوغرى سويله‌ولك آندان‌دا قيباتـراق » ديدى‌ده اوغلن قوچاقلاب ، ماكـغايندان ئوبدى .

ئـوز عقلى بـلـه‌ن.

مكتبده سليم بـله‌ن زكـى يه‌نه‌شه اوطورا ايـدى . سليم بيك قيو مالاى ايدى : تيز اويلاب ئولـكوره ، جيتز جواب بيره ايدى . زكـى ايسه تزاق بالا ايدى : باشدا اويلاب طورا ، آندان صوك ئه‌يته ايدى . خلفه بر - بر نه‌رسه

طورندا صوراسا، زکی اویلاب طورغاندا، سلیم جواب بیروبده ئولگوره ایدی . خلفه آکـا : « سلیم طوقتا ئەلی ؛ زکـی ئوزی ئەیتسن » دیسەده، هامان توزمی ، تلن طیبا آلمی ، ئەیتوب بیەره ، آقرنغنه بولسادا، ئەیتوب قالا ایدی . آخردا زکی چدی آلمادی ، خلفه گه : « سلیم گه ئەیتکز ئەلی ، اول ئەیتوب طورماسن : اول میکا او کـایسزلی ؛ مینم ئوزم اویـلاب بلەسم کیله » دیدی .

قازان قالاسی :

I

بر کـوننی آول مکتبنده بالالار ساباقلارن یتروب قایتورغا ئەزرلەنب کـنه طورالار ایدی ، آرقاسینه زور بو کـتەر کوتەرگەن بر کشی کیلوب کردی . کون بیك صووق بولغانلقدان بو کشی بیك طو کـغان . ساقال ، قاش ، کر- پکلەری آپاق قار بلەن ئورتولگەن ، میقلارینه بوز قاتقان ایدی . بو کشینڭ تاتار آغای - ئنی بولووی ئوست - باشندان کورنوب طورا ایدی . بو آغای قربوسز بورك ، چووار کیز ئیتك کیگەن ، قزل تویمەلی ، بیالی طون ئوس- تندەن بیلن قزل بیلباو بلەن طمات ئیتوب بوغان ایدی . ئوزی کـر گـەچده سلام بیردی ، آرقاسنداغی بو کـتەرن باشی آرقلی چغاروب ئیدەنگه تاشلا-

دیدا : « بە شەکرتلەر بیك زور ئوسەزمی ؟ ساباقنی شەب اوتیسزمی ؟ منه
مین سزگه قازان قالاسندان بیك هەیبەت یاکتا چققان کتابلار کیتردم
ئەلی . . . » دیب سویلی باشلادی .

II

بر قیووراق شەکرت آغاینك سوزن بولوب : « آبزی ، سین قازان
قالاسینك ئوزندەن کیلدکمنی ؟ اول قالانی شەب دیلەر ؛ سین بزگه قازان قا-
لاسی طورندا بر آز سویلەسەنه ! » دیب ، آغاینك کوزلەرینه طوب - طوری
قارادی . - « یاری ، سویلیم ، آلای بولسا ، - دیدیدە آغای ، بیك ماتور
ایتوب ، توبەندەگی سوزلەرنی سویلەدی : « قازان بیك شەب ، بیك زور ،
بیك ماتور قالا اول . آندا بزنك تاتار خلقی بیك کوب طورا . آندا اون
جیدی مسجد بار . قازان ئیدل بویندا اوطرغانلقدان ، جمعی کونی آندا
پراخود بالەندە باروب بولا . قالاغا یاقنلاشقاچ ، پراخودنك چارلاغینه چغوب
قاراساڭ ، قازان مسجدلەرینك کوککه تابا اوزایغان نچکه ، آق ماناراالاری
بیك یەملی بولوب کورنه باشلیلار . « سیونبیکه ماناراسی » دیگەنی قزل کیر-
پچدەن کیرتلەچ ، کیرتلەچ ئیتوب ئشلەنگەن مانارا بیگرەکدە بویوك ، دەو
بولوب طورا . بو ماناراخان زمانندان قالغان . بورون زماندا قازاندا بزنك
ئوز پادشاهلارمز خانلارمز طورغانلار . بو کوندە قازاندا اوروسدا بیك

کوب ، اول چاقدا اورس بەردە بولماغان . شونلقدان تاتارلار بیك ئیر .
کنلەب ، راحتلەنوب یەشەگەنلەر . اورامداردا ، بازاردا ، یەرمینکە وقتلارندا
گل تاتار سوزی گنە ئیشتلوب طورغان . قازان اول چاقدا بزنك تاتار ئیلینك
باش قالاسی بولغان . حەزرگی کوندە بزنك قرآنمز ، هفتیگمز ، اوقی
طورغان کتابلارمز بارسیدا قازاندا باسلالار . منە شونلقدان قازاننی هەر بر
تاتار بالاسی یاراتا ، قازاننك ئوتکەن ماتور کونلەرن ساغنا « دیدیدە آغای ،
بوکتەرن آقتارا باشلادی هەم بالالارنك آلدینە بیك کوب کتابلار سالدی .

قازانغە کیتو .

جیکدروب پار آت قازانغە طوب ـ طوری کیتدم قاراب ،
چابدرا آتلارنی کوچر ، تارتقالابدا ، صوقعالاب .
کیچ ایدی ، شادلق بلەن نورلار چەچوب آی یالتری ،
ئیسکەن ئەکرن جیل بلەن یافراق ، آغاچلار قالتری .
بر تاوش کیلدی قولاقغە ، یاڭغرادی بر زمان :
« طور ، شەکرت ، جیتدك قازانغە ، آلدمزدا بیت قازان ! »
بو تاوش بیك آچدی کوڭلم ـ شادلغمدان جان یانا ،
ئەیدە چاب ، کوچر ، قازانغە ، آتلارڭ قو ، نا ! نا ! نا !

ئەيتە ئيرتەنگى نمازغە بيك ماتور، موڭلى آذان،
اى قازان، دەردلى قازان، موڭلى قازان، نورلى قازان! (٢٦)

طوغان آول.

تاو باشينە سالنغاندر بـزنڭ آول؛
بر چيشمە بار، ياتن بزنڭ آولغە اول.
آولمزنڭ يەمن، صووى تەمن بلەم،
شوڭار كورە سويەم جانم، تەنم بلەن. (٢٧)

طـوغان تل.

اى طوغان تل، اى ماتور تل، ئەتكەم، ئەنكەمنڭ تلى،
دنيادا كوب نەرسە بلدم سين طوغان تل آرقلى.
ئيڭ ئلك بو تل بلەن ئەنكەم بيشكدە كويلەگەن
آننارى تونلەر بوبى ئەبكەم حكايت سويلەگەن.
اى طوغان تل هەر وقتدە ياردەمڭ برلەن سينڭ
كچكنەدەن آڭـلاشلغان شادلغم، قايغم مينم.
اى طوغان تل، سيندە بولغان ئيڭ ئلك قيلغان دعـام:
« يارلقاغل » ديب « ئوزم هەم ئەتـكەم، ئەنكەمنى خدام! » (٢٨)

昭和八年三月二十日印刷　タタルチャ・オコー
昭和八年三月廿五日發行　（定價金七十錢）

不許複製

東京市澁谷區代々木富ヶ谷町一四六一番地
發行兼印刷者　東京回教團印刷所
右代表者　クルバンガリー

東京市澁谷區代々木富ヶ谷町一四六一番地
編輯者　東京回教學校
右代表者　クルバンガリー